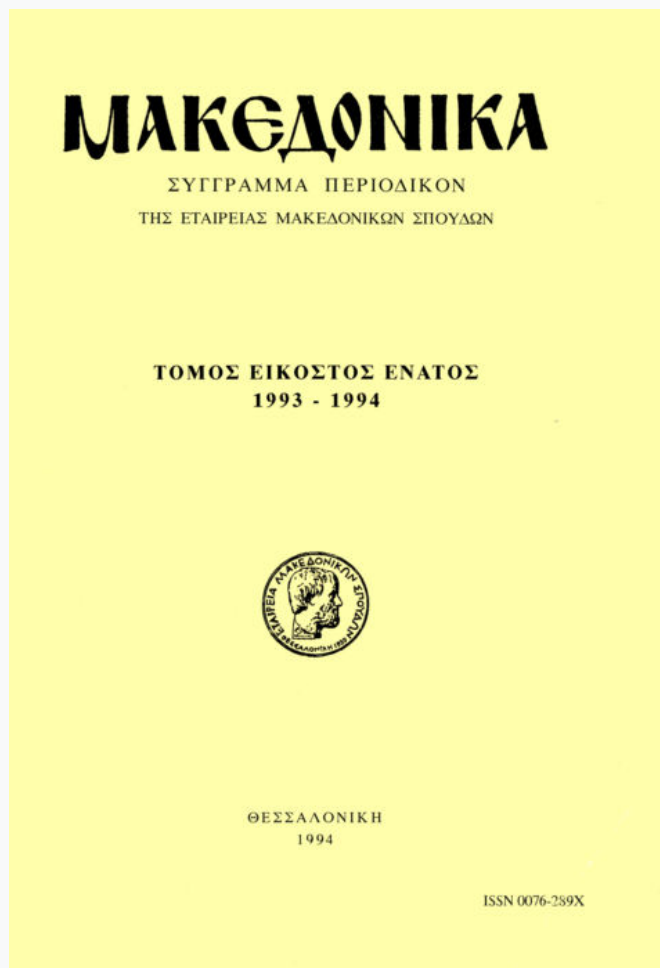

Μακεδονικά

Τόμ. 29, Αρ. 1 (1994)

Δραστηριότητες της Τράπεζας της Ανατολής στο Μοναστήρι, στα Σκόπια και στις Σέρρες, 1905-1911

Ε. Α. Χερίκογλου, Αικατερίνη Καριζώνη

doi: [10.12681/makedonika.191](https://doi.org/10.12681/makedonika.191)

Copyright © 2014, Ε.Α. Χερίκογλου, Αικατερίνη Καριζώνη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χερίκογλου Ε. Α., & Καριζώνη Α. (1994). Δραστηριότητες της Τράπεζας της Ανατολής στο Μοναστήρι, στα Σκόπια και στις Σέρρες, 1905-1911. *Μακεδονικά*, 29(1), 87–119. <https://doi.org/10.12681/makedonika.191>

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ, ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ, 1905-1911

Τό κείμενο πού ακολουθεῖ εἶναι αὐτοτελές τμήμα εὐρύτερης ἀδημοσίευτης μελέτης γιά τήν παρουσία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στόν μακεδονικό χώρο, κατά τήν περίοδο 1905-1911, μελέτης βασισμένης σέ ἔρευνα τοῦ ἀρχείου τῆς Τράπεζας. Ἄν καί ἐλλιπές, καί σέ ὁρισμένες περιπτώσεις ἀποσπασματικό, τό σωζόμενο ἀρχεῖακό ὕλικό εἶναι πολυπόικило κατά τή σύνθεση καί πολύ μεγάλο σέ ἔκταση. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰδιορρυθμία του τό καθιστᾷ δύσχρηστο, ἰδιαίτερα ἂν πρόκειται γιά ἀμυγῶς λογιστικά στοιχεῖα. Ὡστόσο ἡ ἱστορική του ἀξία, τήν ὁποία συχνά ἐπισήμαινε ὁ ἀείμνηστος Χρ. Λαμπρινός σέ δημοσιογραφικά κείμενά του, εἶναι ἀδιαμφισβήτητη. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἡ πρώτη —καί ἡ μοναδική τῆς ὁποίας διαθέτουμε πρὸς τό παρόν ἀρχεῖακό ὕλικό— ἐλλαδική Τράπεζα στόν τουρκοκρατούμενο μακεδονικό χώρο. Οἱ τραπεζικές συναλλαγές πού περιλαμβάνονται στό ὕλικό αὐτό ὄχι μόνον ἀποκαλύπτουν τίς συνθήκες τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς στή Μακεδονία, ἀλλά καί παρέχουν ἐνδιαφέρουσες συμπληρωματικές εἰδήσεις γιά τήν κοινωνική πραγματικότητα καί τόν ἐθνικό ἀγώνα. Κυρίως ὅμως ἀρχεῖακά στοιχεῖα, ὅπως αὐτά τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὠθοῦν τόν ἱστορικό σ' ἓνα διαφορετικό σημεῖο κατόπτευσης, τό ὁποῖο καθορίζεται ἀπό τόν μικροῖστορικό καί μικρο-οικονομικό ταυτόχρονα προσανατολισμό τῶν πληροφοριῶν πού περιέχουν.

1. Ἡ ἰδρυση τῆς Τράπεζας

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθηκε μέ τήν 122747/6.12.1904 συμβ. πράξη τοῦ συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Ἡλία Γλυκοφρύδη. Τήν πράξη υπέγραψαν, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ὁ διοικητής της Στέφανος Στρέιτ καί ὁ Σιγισμούνδος Μοξέβιους, διευθυντής καί πληρεξούσιος τῆς Nationalbank für Deutschland¹. Οἱ δύο τράπεζες ἀνέλαβαν ἐξ ἡμισείας τό μετοχικό κεφάλαιο². Ἀμέσως μετὰ ἡ Ἐθνική Τράπεζα ἀπευθύνθηκε σέ ἐπι-

1. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἐθνικῆς Τράπεζας [ἐφεξῆς ΙΑΕΤΕ], XXII, φ.1. Γιά τόν ρόλο τῆς Nationalbank στήν οἰκονομική ζωή τῆς Ἑλλάδας βλ. Λούλος Κ., *Ἡ γερμανική πολιτική στήν Ἑλλάδα 1896-1914*, Ἀθήνα 1991, σσ. 87-114.

2. Ἡ διατύπωση αὐτή ἔχει τήν ἔννοια ὅτι ἀναδέχθηκαν τό μετοχικό κεφάλαιο καί ὄχι διὰ ἀγόρασαν τίς μετοχές, τίς ὁποῖες ἐξέδωσαν χωρίς ὑποχρέωση νά τίς κρατήσουν. Γενικά ἡ πα-

λεγμένους κεφαλαιούχους τόσο στον έλλαδικό χώρο, όσο και σ' αυτόν της οθωμανικής αυτοκρατορίας, για να διαθέσει τις μετοχές της νέας Τράπεζας. Τόν Φεβρουάριο του 1905 έγιναν κρούσεις και στην παροικία της Αιγύπτου³.

Τό καλοκαίρι του 1905 ή σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου ήταν ή εξής:⁴

– ΕΤΕ	49,51%
– Πάροικοι	18%
– Έλλαδικοί φορείς	8,40%
– Nation. für Deutschland	4%
– Άλλες ξένες τράπεζες	<u>20,09%</u>
Σύνολο	100,00%

Είναι σαφές ότι ή συμμετοχή της γερμανικής τράπεζης είχε εικονικό χαρακτήρα και πιθανόν επιδιώχθηκε από την ΕΤΕ, προκειμένου να έπαυξηθει τό κύρος του όλου έγχειρήματος.

Ήδη από τον Φεβρουάριο του 1905 ό τραπεζικός καριέρας Γεωργιάδης είχε επιλεγεί, από τον Στρέιτ και τον τότε ύποδιοικητή της ΕΤΕ Βαλαωρίτη, για να διευθύνει τό κατάσταση της Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη: «τό έδαφος έν Θεσσαλονίκη απαιτεί άνθρωπον πλήρους ήμων έμπιστοσύνης» σημείωνε ό Στρέιτ, ρωτώντας τον Βαλαωρίτη αν έκαμε κάποια προόδο για την εξεύρεση ύποδιευθυντή στή Θεσσαλονίκη⁵.

Μέχρι τά τέλη του 1905 λειτουργήσαν καταστήματα στήν Άθήνα, Κάιρο, Άλεξάνδρεια, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Μυτιλήνη, Μοναστήρι, Άμβούργο και Κωνσταντινούπολη⁶.

Τόν Νοέμβριο του 1905 διπλασιάσθηκε τό άρχικό μετοχικό κεφάλαιο από 10 σέ 20 εκατομμύρια, αλλά στήν αύξηση αυτήν συμμετείχε μόνον ή γερμανική πλευρά. Άμέσως μετά ή Τράπεζα διχοτομήθηκε, στήν Τράπεζα της Άνατολής, οργανισμό έντελώς έλληνικό, και στήν Orient Bank, γερμανικής ιδιοκτησίας. Ή Orient Bank κράτησε τό μισό κεφάλαιο και τά καταστήματα Κωνσταντινούπολης και Άμβούργου και ίδρυσε ξεχωριστό δίκτυο στήν Αίγυπτο⁷.

Τόν Άπρίλιο του 1906 τό μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας Άνατολής

ραπάνω διάκριση δέν γίνεται κατανοητή από τους Ιστορικούς, μέ άποτέλεσμα να υπερτονίζεται ό ρόλος της γερμανικής Τράπεζας πού, όπως θά δοήμε, ήταν εικονικός. Πρβλ. Κωστής Κ. - Τσοκόπουλος Β., *Οί τράπεζες στήν Ελλάδα*, Άθήνα 1988, σσ. 53 και 136, Λούλος, δ.π., σ. 89. Βλ. και έφημ. *Άλήθεια* 24.11.1905, Παράρτημα άρ. 5.

3. *ΙΑΕΤΕ*, XXII, φ. 2.

4. *Ό.π.*

5. *Ό.π.*

6. *Ό.π.*

7. Κωστής - Τσοκόπουλος, δ.π., σ. 138, Λούλος, δ.π., σ. 90. Για τό δίκτυο της Αιγύπτου βλ. Καριζώνη Αικ., *Ή Έθνική Τράπεζα στήν Αίγυπτο*, δακτ. διδακτορική διατριβή, Οικονομικό Τμήμα ΑΠΘ, 1989.

αὐξήθηκε ἀπό 10 σέ 15 εκ. χρ. φρ. Σύμφωνα μέ ἰσχυρές ἐνδείξεις πού βρέθηκαν στό ἀρχεῖο τῆς ΕΤΕ, τό μεγαλύτερο μέρος τῶν μετοχῶν τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπορροφήθηκε ἀπό τόν ἐλληνισμό τῆς Αἰγύπτου⁸, καί τῆς Κωνσταντινούπολης.

2. Ἡ ἴδρυση ὑποκαταστήματος στή Θεσσαλονίκη

Ὅταν ὁ Βαλαωρίτης πέρασε ἀπό τή Θεσσαλονίκη, πρὸς τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1905, ἦρθε σέ ἐπαφή μέ οἰκονομικούς παράγοντες τοῦ ἐλληνισμοῦ καί στίς 4/17.3.1905 ἔξι ἔμποροι τῆς πόλης ἔστειλαν ἐπιστολή στόν Στρέιτ⁹, με αἷτημα τόν διορισμό τοῦ Κλέωνα Χατζηλαζάρου¹⁰ ὡς ὑποδιευθυντῆ τοῦ καταστήματος πού ἐπρόκειτο νά ἱδρυθεῖ. Ὁ ὑποψήφιος ἐφέρετο ὡς «ἀπολαμβάνων τῆς ἀμερίστου ἐκτιμήσεως καί τῶν συμπαθειῶν ἀπάσης τῆς παρ' ἡμῶν κοινωνίας, οὐχί μόνον τῆς ὁμογενοῦς ἀλλὰ καί τῆς ξένης».

Τό κατάστημα ἄρχισε νά λειτουργεῖ στή Θεσσαλονίκη τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1905 στή στοά (Passage) Κῦρτση¹¹. Στίς ἀρχές τοῦ 1906 ἱδρύθηκε πρακτορεῖο στό Μοναστήρι¹².

Μιά ἀπό τίς βασικές δραστηριότητες τῆς Τράπεζας ἦταν ἡ οἰκονομική τροφοδότηση τῶν ἐλληνικῶν προξενείων τῆς Μακεδονίας. Λόγω τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς δραστηριότητος, λίγα ἀναγνωρίσιμα τεκμήρια διασώθηκαν, ὅπως τό παρακάτω¹³:

«Ἐπειδὴ ἀντίγραφα ὅλων τῶν τηλεγραφημάτων τῆς Τραπεζῆς διαβιβάζονται εἰς τόν Γενικόν Διοικητὴν καί εἰς τόν Ἐπιθεωρητὴν τῶν βιλαετιῶν Χιλμὴ Πασά καί ἐπειδὴ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συμφέρεῖ νά γίνηται γνωστόν ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν τό Γενικόν Προξενεῖον λαμβάνει τόσον σπουδαῖα ποσά, ἀφ' ἑτέ-

8. ΙΑΕΤΕ, XXII, φ. 2.

9. Ὁ.π., φ. 1. Ἦταν οἱ Σιμώττας, Δημητρίου, Σερέφας, Ἀφοῖ Παναγιωτίδης, Β. Τουρπάλης, Δ. Δημακοῦδης. Ὁ Τουρπάλης ἦταν μέλος τῆς κοινοτικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐλληνορθόδοξης κοινότητας Θεσσαλονίκης, ἐνῶ οἱ Σερέφας καί Παναγιωτίδης ἦλθαν ἐπιλαχόντες στίς ἀρχαιρεσίες τοῦ 1904 (Χεκίμογλου Ε., «Ἑλληνικὴ κοινότης Θεσσαλονίκης 1904-1908», *Μακεδονικὴ Ζωή*, τχ. Μαΐου 1991, σ. 38). Ἔτσι τό διάβημα, χωρὶς νά μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἄσχετο πρὸς τὴν κοινότητα, δὲν ἀποτελοῦσε πάντως ἐπίσημο διάβημά της. Γιά τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βαλαωρίτη βλ. Παράρτημα, ἀρ. 1.

10. Βλ. Χεκίμογλου Ε., «Ἐνθῦμον Χατζηλαζάρου: τό ἔργο ἑνὸς λησμονημένου προκρίτου τῆς Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικὴ Ζωή*, τχ. Ὀκτωβρίου 1990 (σσ. 23-25), Νοεμβρίου 1990 (σσ. 44-46), Δεκεμβρίου 1990 (σσ. 42-43). Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 2.

11. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Μακεδονίας, *Ἀρχεῖο Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς* [ἔφεξις ΑΤΑ], κόπια ἐγκαταστάσεως ἔγγρ. 24.4.1905. Γιά τίς ἐγκαταστάσεις τοῦ καταστήματος τῆς Τράπεζας αὐτῆς στή Θεσσαλονίκη βλ. Χεκίμογλου Ε. «Ἐγκαταστάσεις τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη», *Ἐπετηρίδα Κέντρου Ἱστορίας τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης*, σσ. 211-234, Θεσσαλονίκη 1992. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 3, καί 4.

12. ΑΤΑ, φάκ. 2693, ἔγγρ. 19.2.1906. Βλ. καί παρακάτω.

13. Ὁ.π., φ. 2693, σ. 328.

ρου δέ τά ποσά ταῦτα καταβάλλονται αὐτῷ διά τῆς Τραπεζῆς μας», τά τηλεγραφικά ἐμβάσματα πρὸς τὸ προξενεῖο θὰ πρέπει νά γίνονται κρυπτογραφικά. Ὁ συγκεκριμένος τύπος ἦταν:

Verser Constantulaki Monastir Ltques... (ποσόν)», δηλαδή τα ἐμβάσματα νά ἔχουν τὸν τύπο τῆς ἐντολῆς πληρωμῆς πρὸς τὸν διευθυντὴ τοῦ πρακτορείου τῆς Τράπεζας στοῦ Μοναστηρίου.

Ἐκτός ἀπὸ τίς μεταβιβάσεις χρηματικῶν ποσῶν, τά ἑλληνικά προξενεῖα παρεμβαίνουν συχνά ὑπὲρ ὀρισμένων ἐμπόρων, προφανῶς συνδεομένων μὲ τὸν Μακεδονικὸ ἀγώνα, προκειμένου νά χρηματοδοτηθοῦν ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ παρεμβάσεις γίνονται συνήθως μὲ ἄτυπο τρόπο, δηλαδή μὲ σημειώματα ἢ προφορικές συνεννοήσεις, καὶ ἔτσι δέν εἶναι γνωστὸ ποιά ἔκταση εἶχαν. Γνωρίζουμε ὅμως τίς περιπτώσεις τέτοιων δανεισμῶν πού δέν ἐξυπηρετήθηκαν καὶ ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά λίγες τέτοιες γιὰ τὸ ἔτος 1906¹⁴:

α) Θεόδωρος Ναοῦμ, ἔμπορος ἀπὸ τὴ Φλώρινα. Πίστωση 200 λιρῶν ὀθωμ. μὲ σύσταση τοῦ Κορομηλά.

β) Π. Κοτζαμάνης, προύχοντας τῶν Γιαννιτῶν, πίστωση 30 ὀθωμανικῶν λιρῶν. Μεσολάβησαν οἱ Κοντογούρης γιὰ τὴν παροχὴ καὶ ὁ Ζώης γιὰ τὴν παράταση τῆς πίστωσης.

γ) Θ. Τσίτσος, ἔμπορος ἀπὸ τὴ Γευγελή, πίστωση 150 Λ. Τ. μὲ σύσταση τοῦ Κοντογούρη.

δ) Τσάτσος καὶ ἄλλοι κτηνοτρόφοι ἀπὸ τὸ χωριὸ Λειβάδι. Πίστωση 300 Λ. Τ. καὶ διαδοχικὲς παρατάσεις τῆς προθεσμίας γιὰ ἐξόφληση μετὰ ἀπὸ συστάσεις τοῦ προξενικοῦ ὑπαλλήλου Λ. Ἀθανασίου.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1906, τὸ Προξενεῖο στοῦ Μοναστηρίου συνιστᾷ μὲ ἐπιστολὴ του νά ἰδρυθεῖ πρακτορεῖο τῆς Τράπεζας στὴν Κορυτσά καὶ νά τοποθετηθεῖ ὡς διευθυντὴς του ὁ Σπυρίδων Βιμπλῆς. Ἄν αὐτὸ δέν εἶναι ἐφικτό, τὸ Προξενεῖο ζητᾷ νά θεωρηθεῖ ὁ Βιμπλῆς ὡς ἀνταποκριτὴς, μὲ αὐξημένες πιστώσεις γιὰ τὴν περιοχὴ Κορυτσᾶς. Τὸ αἶτημα αὐτὸ τοῦ Προξενείου δέν θὰ ἱκανοποιηθεῖ ἀπὸ τὴν Τράπεζα, γιατί τὸ προτεινόμενο πρόσωπο δέν κρίθηκε φερέγγυο καὶ διότι ὑπῆρχαν καταλληλότερα γιὰ τὴ θέση τοῦ ἀνταποκριτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ Τράπεζα δέν ἔκρινε πρόσφορες τίς συνθήκες γιὰ τὴν ἴδρυση πρακτορείου στὴν Κορυτσά¹⁵.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1906 τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο Μοναστηρίου ζητᾷ ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς διπλασιασμὸ τῆς πίστωσής του, ἀπὸ 3.000 σὲ 6.000 Λ. Τ. Τὸ αἶτημα ἐνισχύεται καὶ μὲ παρέμβαση τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν

14. ΑΤΑ, φ. 2694, σ. 52.

15. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 250. Γιὰ τὸν τραπέζίτη Βιμπλῆ βλ. Χεκίμογλου Ε. «Ἑλληνες τραπεζίτες τῆς Κορυτσᾶς στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα», *Πρακτικά ΙΓ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας*, σ. 420, Θεσσαλονίκη 1993).

πρός τή γενική διεύθυνση τῆς Τράπεζας στήν Ἀθήνα¹⁶.

Τό χρεωστικό ὑπόλοιπο τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς φτάνει στά 1908 τῆς 2.190 Λ. Τ., ἐνῶ στίς ἀρχές τοῦ 1909 θά ξεπεράσει τίς 8.500 λίρες. Στό τέλος τοῦ 1909 τά ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν τῶν δύο προξενείων, Θεσσαλονίκης καί Μοναστηρίου, στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἔφτασαν τίς 18.000 Λ. Τ., ἐνῶ στήν Τράπεζα Ἀθηνῶν δέν ξεπέρασαν τίς 1.000¹⁷.

Ἡ διακίνηση χρημάτων γιά λογαριασμό τῶν προξενείων κινεῖ τίς ὑποψίες τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Τό ἀπόγευμα τῆς 7/20 Ἰουλίου 1909 φτάνει στόν σιδηροδρομικό σταθμό τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ὑπάλληλος τοῦ Προξενείου Σεργῶν Ἰ. Κόρτης, στόν ὁποῖο γίνεται σωματική ἔρευνα. Ἐπάνω του βρίσκονται ἔγγραφα πού πιστοποιοῦν τήν ὑπαρξη χρεωστικοῦ ὑπολοίπου τοῦ Προξενείου στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας, ὕψους 2.570 Λ. Τ. Ἡ ἀστυνομία θεωρεῖται ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς συναλλαγῆς καί ζητάει τήν ἄδεια νά γίνει ἔρευνα στά βιβλία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπό τόν διευθυντή τοῦ τμήματος οἰκονομικῶν πράξεων τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὄθωμανικῆς Τράπεζας, τόν Βαρότση, ἡ ἀπό ἄλλον εἰδικό. Ἀγνωστο γιά ποιούς λόγους ἡ ὑπόθεση τελικά ἀποσιωπᾶται¹⁸.

Ἡ ζήτηση πιστώσεων στή Θεσσαλονίκη ἦταν πολύ μεγαλύτερη ἀπό τίς διαθέσιμες τοπικές ἀποταμιεύσεις. Γι' αὐτό καί τό κατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἐργαζόταν κατά 50% περίπου μέ κεφάλαια ἀπό τό λοιπό δίκτυο τῆς Τράπεζας¹⁹. Ἐτεῖς ὁμως μποροῦσε νά δανειοδοτήσει ἐπιχειρηματίες μέ σχετικά ὑψηλό ἐπιτόκιο, ἀφοῦ τά κεφάλαια πού χρησιμοποιοῦσε εἶχαν μεγάλο κόστος. Στράφηκε λοιπόν σέ δύο κατευθύνσεις: Πρῶτον μέσα στήν πόλη, πρὸς τοὺς Ἑβραίους τραπεζίτες (Μοδιάνο, Ἀλατίνι, Ναβάρρο, Ἀμάρ, κλπ), στοὺς ὁποίους δάνειζε βραχυπρόθεσμα ἔναντι συναλλαγματικῶν πελατείαις τους. Ἡ τακτική αὐτή ὁδήγησε σέ μεγάλες περιπέτειες²⁰. Δεύτερον, πρὸς τοὺς ἀνταποκριτές τῆς Τράπεζας στή Μακεδονία²¹ καί κυρίως στήν

16. ΑΤΑ, σ. 219.

17. ΑΤΑ, φ. 1732 (σσ. 71 καὶ 471), φ. 1733 (σ. 116).

18. ΑΤΑ, φ. 1733, σ. 161.

19. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 443 κ.ε., φ. 1732, σσ. 307 καὶ 493.

20. Ἀναλυτικὴ παρουνσίαση τῶν σχέσεων τῆς Τράπεζας Ἀνατολῆς μέ τίς τράπεζες Μοδιάνο καὶ Ἀλατίνι. Βλ. Χεχίμογλου Ε., Ὑπόθεση Μοδιάνο, Θεσσαλονίκη 1991.

21. Ἀνταποκριτές τῆς Τράπεζας στά 1905 ἦταν οἱ: Σόσε κ' Υἱοί (Κοριτσά), Α. Ἡλίας - Ν. Κουσίδης (Γρεβενά), Βαλταδώρος - Κονδύλης (Κοζάνη), Βαμβακάς κ' Υἱός (Κοζάνη), Κ. Α. Ζησόπουλος (Γοτσυλί), Δ. Χατζηκυριακοῦ (Δράμα), Χρ. Ἰωαννίδης (Νευροκόπι), Μιχ. Κολοκυθάς (Καβάλα), Ζ. Νικολάου, Σ. Μασιαλάς (Σέρρες), Δημ. Δίτσας (Σκόπια), Α. Ἀρβανίτης (Γευγελή), Αφοί Σόντη, Γ. Κυριακοῦ (Μοναστήρι) [ΑΤΑ, φ. 2693]. Στά 1908 ἀναφέρονται οἱ Ἡλ. Κοέν (Τρίκαλα), Ζ. Ἰωαννίδης (Βόλος), Γ.Ν. Γούδος Υἱοί (Κουμάνοβο), Γ. Μπούσιος (Γρεβενά), Γ. Κωνσταντίνου (Σέρρες), Ι. Κ. Ζωίδης (Ξάνθη), Γ. Τσιάπης (Κατερίνη), Φίλιος καὶ Τόσκος (Καστοριά), Καραμανώλης (Σιάτιστα) [ΑΤΑ, φ. 1732].

ΐδρυσή ύποκαταστημάτων.

‘Ο άνταποκριτής εΐναι κατ’ άρχήν ένας τοκιστής ή έμπορος ή κτηματίας πού χρηματοδοτείται από τήν Τράπεζα της ‘Ανατολής, όχι πάντοτε μέ ασφάλειες χαρτοφυλακίου, δηλαδή συναλλαγματικές ή χρεόγραφα. ‘Η χρηματική ροή στηρίζεται κυρίως στήν προσωπική πίστη του δανειολήπτη. ‘Η τελευταία εΐναι συνάρτηση της άκίνητης περιουσίας του, στοιχείο πού ύποδηλώνει, άν δέν προϋποθέτει, τήν εΐσπραξη γαιοπροσόδου ως αναγκαίου όρου φερεγγυότητας. Παράλληλα όμως ό άνταποκριτής δανείζεται όχι μόνο γιά τίς προσωπικές άνάγκες του, αλλά γιά τήν κάλυψη των πιστωτικών άναγκών του γεωγραφικού καί κοινωνικού χώρου, στόν όποϊον εΐναι ένταγμένος.

3. Κατανομή των πιστώσεων κατά έθνικότητα

‘Ενα από τά πιο ένδιαφέροντα σημεία στήν έρευνα των έργασιών του ύποκαταστήματος της Τράπεζας της ‘Ανατολής στή Θεσσαλονίκη εΐναι ή κατανομή των πιστώσεων της κατά έθνικότητα.

‘Ενώ στίς εργασίες καταθέσεων οί έλληνικές τράπεζες ήταν περιορισμένες στή συγκέντρωση των άποταμιεύσεων των όμογενών, γιά τήν προσέλκυση των όποϊων ύπήρχε μεταξύ τους ίσχυρός άνταγωνισμός, στόν τομέα των χρηματοδοτήσεων ήταν ύποχρεωμένες νά δανείζουν σ’ όλες τίς έθνικές όμάδες καί κυρίως στό έβραϊκό στοιχείο. Αυτό προκύπτει από τόν πίνακα 1.

Οί ‘Ελληνες πελάτες της Τράπεζας πλειοψηφούν, άποτελώντας τό 51, 1% του άριθμού των πιστούχων καί άπορροφώντας ποσοστό 55, 67% των χρηματοδοτήσεων. Οί ‘Εβραίοι άκολουθούν μέ 37,3% των χρηματοδοτήσεων καί 42,4% του άριθμού των πελατών. Οί άναλογίες αυτές διατηρούν κάποια σχέση μέ τά τότε πληθυσμιακά δεδομένα της Θεσσαλονίκης²² (άν καί σημασία έχει έδώ ή σύνθεση της αστικής τάξης κι όχι του πληθυσμού γενικά).

‘Αντίθετα, ή συμμετοχή των μωαμεθανών εΐναι πολύ χαμηλή, μόλις στό επίπεδο του 4% των πελατών, αλλά καί των χρηματοδοτήσεων. Τέλος, περιλαμβάνεται καί ή όμάδα «Βούλγαροι» [χωρίς άκριβή προσδιορισμό] πού μετέχει μέ ποσοστό 2,5% μόλις στό σύνολο, ήτοι 10 από τούς 405 πελάτες. ‘Όπως μπορεί νά διαπιστώσει κανείς από τούς πιστωτικούς καταλόγους²³, οί περισσότεροι πιστοϋχοι προέρχονται από τή Θεσσαλονίκη, όμως ένας όχι εύκαταφρόνητος άριθμός προέρχεται από άλλες πόλεις της μείζονος Μακεδονίας (ό ένας στους τέσσερις από τόν πίνακα πού άκολουθεί).

22. Δημητριάδης Β., «‘Ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης καί ή έλληνική κοινότητά της κατά τό 1913», *Μακεδονικά* 23 (1983) 91-96. ‘Επίσης Χεκίμογλου Β., «Τά παραλειπόμενα της άπογραφής του 1913», έφ. *‘Ελληνικός Βορράς*, φ. 17.5.1992 (σ. 26) καί 24.5.1992 (σ. 26).

23. ΑΤΑ, φάκ. 1732, σσ. 44-45, 87, 116, 150, 179, 279 κ.έ., 342, 381, 457.

Πίνακας 1

ΜΗ ΕΓΓΥΗΜΕΝΕΣ²⁴ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ²⁵ ΠΕΛΑΤΩΝ

Σέ Λ. Τ., Σεπτέμβριος 1908

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ	Σύνολο		Ἑλληνες		Ἰσραηλίτες		Μωαμεθανοί		Βούλγαροι	
	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια
Προεξοφλήσεις	200	71.855	33	13.555	150	51.150	10	4.650	7	2.500
Ἀνταποκριτές	100	57.650	93	48.850	5	7.500	2	1.300		
Ἀνοικτ. λ/σμοί	105	125.500	81	80.350	17	37.000	4	4.300	3	3.850
Σύνολο	405	255.005	207	142.755	172	95.650	16	10.250	10	6.350
Ἀναλογία %	100	100	51,1	55,67	42,4	37,30	3,9	4,0	2,4	2,5

Πηγή: ΑΤΑ φάκ. 1733, σελ. 64.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σύνθεση τῶν πιστώσεων σέ κάθε ἐθνική ομάδα. Στούς Ἑλληνες πλειοψηφοῦν οἱ ἀνταποκριτές (τό σύνολο σχεδόν τῶν ὁποίων ἀνήκει σ' αὐτή τήν ἐθνικότητα), καθὼς καί πιστοῦχοι μέ ἀνοικτό λογαριασμό, (4 στοὺς 5 τέτοιους πιστοῦχους εἶναι ἐπίσης Ἑλληνες). Ἀντίθετα, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἰσραηλιτῶν χρηματοδοτεῖ μέσω προεξοφλήσεων (τρεῖς στοὺς τέσσερις πελάτες προεξοφλήσεων εἶναι Ἰσραηλίτες). Ὁ μικρὸς πάντως ἀριθμὸς τῶν Ἑβραίων πού χρηματοδοτοῦνται μέσω ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ (βάσει δηλαδή τῆς προσωπικῆς φερεγγυότητάς τους) διαθέτει πιστώσεις ὑπερδιπλάσιες κατὰ μέσον ὁρο ἀπὸ τοὺς ἀντίστοιχους τῆς ἐλληνικῆς ομάδας.

Σχετικὰ μέ τίς προεξοφλήσεις, στίς ὁποῖες κυριαρχοῦν οἱ Ἑβραῖοι, παρτηροῦμε ὅτι:

α) ἡ μέση πίστωση εἶναι Λ. Τ. 341, περίπου 7.800 φράγκα,

β) ἓνα τμῆμα τῆς, τό κυριότερο, εἶναι προεξοφλήσεις τραπεζιτῶν, μεγαλύτερων ἢ μικρῶν.

Συνεπῶς ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν Ἑβραίων πιστούχων διαθέτει χαμηλὴ φερεγγυότητα καί μικρὴ οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια.

Ἡ ἐγγραφὴ νέων πιστούχων τοῦ ἔτους 1908 ἔρχεται νά διαφοροποιήσῃ ἐλαφρῶς τὴν κατάστασιν²⁶. Ἀπὸ τοὺς 53 νέους πιστοῦχους μέ λογαριασμοὺς προεξοφλήσεων, μόνον οἱ 26 εἶναι Ἑβραῖοι [οἱ 18 γιὰ ποσὰ κάτω τῶν 100 λιρῶν], ἐνῶ οἱ ἄλλοι 27 ἀνήκουν σέ ἄλλες ἐθνικότητες, κυρίως Ἑλληνες [οἱ 24 μέ ποσὰ κάτω τῶν 400 λιρῶν]. Συμβαίνει δηλαδή μιά σταδιακὴ ἀντικατάσταση χαμηλῆς φερεγγυότητάς Ἑβραίων ἀπὸ ἀνάλογης στάθμης Ἑλληνες, ὑπόθεση πού φαίνεται καθαρότερα ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ πίνακας 1 εἶναι

24. «Μὴ ἐγγυημένες»: πιστώσεις πού δὲν καλύπτονται μέ ἐνέχυρο ἢ ὑποθήκη, γενικῶς μέ ἐμπράγματι ἀσφάλεια.

25. «Ἐθνικότητα»: κατὰ τὴν ἔκφραση τῶν διευθυντῶν τοῦ ὑποκαταστήματος.

26. Πρόκειται γιὰ 98 νέους πιστοῦχους μέ ὅρια πιστώσεων 55.000. λιρῶν. Βλ. ὑποσ. 23.

του Σεπτεμβρίου 1908 και άρα έχει επηρεαστεί από τις διαφοροποιήσεις στην εθνικότητα που έφεραν οι νέοι πιστοῦχοι αὐτοῦ τοῦ ἔτους. Ὅπως δὴποτε, ἀφοῦ τό ὕψος τῶν χρηματοδοτήσεων εἶχε συνολικά περιοριστεί²⁷, μπορούμε νά καταλήξουμε στό συμπέρασμα ὅτι πρὸ τοῦ 1908, ἴσως ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑβραίων πιστοῦχων καὶ ὅπως δὴποτε ἡ ἀναλογία τῆς συμμετοχῆς τους στό σύνολο τῶν χορηγήσεων, —καὶ εἰδικά στίς προεξοφλήσεις— βρίσκονταν σέ ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἀπὸ ὅ,τι στό τέλος αὐτοῦ τοῦ χρόνου.

Σαφέστερη προτίμηση στή χρηματοδότηση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καταφαίνεται στοὺς ἐπόμενους δύο λογαριασμοὺς, τοὺς «ἀνταποκριτές» καὶ τοὺς «ἀνοικτοὺς». Οἱ λογαριασμοὶ ἀνταποκριτῶν παρουσιάζουν μιὰ στασιμότητα στή διάρκεια τοῦ 1908, ἡ ὁποία ὀφείλεται στήν κακή ἐσοδεία δύο διαδοχικῶν χρόνων²⁸. Ἡ ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν ὑπαιθρο εἶναι καταφανὴς στὸν τομέα αὐτόν. Μαζί μὲ τοὺς ἀνοικτοὺς λογαριασμοὺς, οἱ ἀνταποκριτές ἀπορροφοῦν τό 72% τῶν μὴ ἐγγυημένων πιστώσεων (καὶ περίπου τὶς μισές ἀπὸ τὶς συνολικές). Οἱ δύο αὐτές κατηγορίες κατανέμονται κατὰ 70% στοὺς Ἕλληνες καὶ κατὰ 30% στοὺς λοιποὺς.

Οἱ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐκφράζουν τὴ γενικότερη ὀπτική καὶ τὶς προτιμήσεις τῆς Τράπεζας, ἀφοῦ ἀναπτύσσονται μὲ βάση τὰ κριτήριά της γιὰ τὴ φρεγγυότητα καὶ τὴν προσωπικὴ πίστη τοῦ πιστοῦχου. Ἡ σαφὴς ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου σ' αὐτῆς τῆς μορφῆς τὶς πιστώσεις δέν εἶναι σύμφωνη μὲ τὰ πληθυσμιακά καὶ οἰκονομικά δεδομένα τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπῆρχαν ὅπως δὴποτε πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ 17 Ἑβραῖοι ποὺ μπορούσαν νά δανειοδοτηθοῦν βάσει τῆς προσωπικῆς πίστεώς τους²⁹. Ἀν τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὀφείλεται στίς προτιμήσεις τῆς Τράπεζας ἢ τῶν Ἑβραίων ἐμπόρων, εἶναι ἕνα ἐρώτημα μὲ καθαρὴ ἀπάντηση. Ἡ συνολικὴ εἰκόνα δέν ἐπιτρέπει τὴν υπόθεση ὅτι οἱ δεῦτεροι ἀπορρίπτουν τὴν πρώτη, ὅχι μόνον οἱ μικροπιστοῦχοι τῶν προεξοφλήσεων ἀλλὰ καὶ τὰ μεγάλα ὀνόματα, ὅπως οἱ Μοδιάνο, δέν περιφρονοῦν τὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ ἐπιλογές τῆς τελευταίας εἶναι αὐτές ποὺ ὁδηγοῦν σέ εὐνοϊκὴ πιστωτικὴ μεταχείριση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστισμοῦ χάρις στίς πιέσεις τῆς κοινότητας ἢ γιὰ ἄλλους λόγους.

Θά ἦταν ὅμως συσκότιση τοῦ ὅλου θέματος, ἂν παραλείπαμε νά διευκρινίσουμε ὅτι ἡ διάθεση αὐτὴ ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ τάση παρά ἕνα στατιστικὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ ἑλληνικὸς ἀστισμὸς δέν συνεργάζεται παρά μὲ τὶς τράπεζες ποὺ παρέχουν εὐνοϊκοὺς ὁρους, ἂν καὶ ὅταν χρειάζεται τραπεζικὲς διευκολύνσεις. Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ἕνας ἐπιχειρηματίας δέν πρέπει νά εἶναι

27. ΑΤΑ, σσ. 291 καὶ 309.

28. Ὁ.π., σ. 29.

29. ΑΤΑ, φ. 2693, σσ. 51-54. Πρβλ. Ε. Χεκίμογλου, «Ἑβραῖοι τραπεζίτες τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας», *Χρονικά* 131 (1994), 29 ὑποσ. 40 καὶ 59.

ἀποκλειστικός πελάτης κάποιας τράπεζας³⁰. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς δέν διαθέτει ἀρκετά κεφάλαια γιά νά ἐπεκτείνει ἐπ' ἀόριστον τίς πιστώσεις της καί δέν εἶναι καθόλου βέβαιο ὅτι μπορεῖ νά καλύψει τή ζήτηση τῶν Ἑλλήνων ἀστών. Ἡ ἴδια ἡ δυναμική της, πού τήν ὠθεῖ σέ πιστώσεις ὑψηλότοκες καί βραχυχρόνιες, τήν κατευθύνει στά μικρά τραπεζικά γραφεῖα τῆς ὁδοῦ Φράγκων.

4. Μοναστήρι καί Σκόπια

Τό πρακτορεῖο Μοναστηρίου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἄρχισε νά λειτουργεῖ στίς ἀρχές τοῦ 1906. Οἱ λόγοι, γιά τοὺς ὁποίους προτιμήθηκε ἡ πόλη αὐτή, ἐναντί ἄλλων πόλεων τῆς Μακεδονίας γιά τήν ἐγκατάσταση ἑνὸς πρακτορίου τῆς Τράπεζας, δέν προκύπτουν ἀπὸ τήν ἀλληλογραφία πού ἔχουμε ὑπόψη μας. Ὡστόσο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἱστορικός Κ. Βακαλόπουλος, «τό Μοναστήρι ὑπῆρξε τό δεύτερο σέ ἐμπορική σημασία οἰκονομικὸ κέντρο τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆ Θεσσαλονίκης»³¹. Ἦδη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ὑπῆρχε διαμορφωμένη τραπεζικὴ ἀγορά μέ πολλές ὁμοιότητες πρὸς αὐτὴ τῆς Θεσσαλονίκης³². Ἡ περιοχὴ εἶχε μεγάλη ἀγροτικὴ καί ἀξιόλογη βιοτεχνικὴ παραγωγή, ἐνῶ ἡ πόλη ἦταν σημαντικὸ ἐμπορικὸ, διοικητικὸ καί συγκοινωνιακὸ κέντρο καί ἐπὶ πλέον διέθετε μιά πολυάριθμη ἑλληνικὴ κοινότητα. Ὁ καζάς Μοναστηρίου εἶχε τόσοις Ἑλλήνες μαθητές ὅσους κι αὐτὸς τῆς Θεσσαλονίκης³³. Τό ἀρχικὸ κεφάλαιο τοῦ πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς προσδιορίστηκε σέ 400.000 φράγκα³⁴, ποσό ἴσως μικρὸ γιά τὴ Θεσσαλονίκη, ὅχι ὅμως καί γιά τοὺς τραπεζῖτες τοῦ Μοναστηρίου. Διευθυντὴς τοῦ πρακτορίου ἀνέλαβε ὁ Κωνσταντουλάκης, προηγουμένως ὑπάλληλος τῆς Ὁθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι καί ὁ πατέρας τοῦ Κωνσταντουλάκη ἦταν διευθυντὴς τῆς Ὁθωμανικῆς στὴ Μυτιλήνη³⁵.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ πρακτορείου γιά τὸ 1906 μᾶς ἐπιτρέπει ν'

30. Λ.χ. ἡ ἐπωνυμία Γ. Κύρτης καί Υἱοὶ εἶχε ἀνοιχτὴ πίστωση 4.000 Λ. Τ. στὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ ἐργασίες ἐπὶ βάμβακος καί ἀλεύρων ἔκανε ἀντιστοίχως μέ τὴν Ὁθωμανικὴ καί τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης. Οἱ σαπωνοποιοὶ Ἀφοὶ Βουδαλικά προτιμοῦσαν τὴν Τράπεζα Ἀλατίνι καί τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης ἂν καί εἶχαν πίστωση 2.000 Λ. Τ. στὴν Τράπεζα Ἀνατολῆς γιά προεξοφλήσεις, διότι οἱ πρῶτες Τράπεζες τοὺς ἐπέστρεφαν τὸ χαρτοφυλάκιο πρὸ τῆς πληρωμῆς του, προκειμένου νά τὸ ἔχουν στὰ χέρια τους οἱ παραγγελιοδόχοι καί νά ἐπιστρέφουν στοὺς ἐκδότες τὰ γραμμάτια τὴν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς Ὁ.π., φ. 1732.

31. Βακαλόπουλος Κ., *Νεότερη Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (1830-1912)*, Θεσσαλονίκη σ. 158.

32. Βακαλόπουλος Κ., Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καί οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, *Μακεδονικά* 21 (1981) 191.

33. Βακαλόπουλος Κ., *Ἡ Μακεδονία στίς παραμονές τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα*, γτ., χ. χ., σ. 55.

34. ΑΤΑ, φ. 2693: 19.2.1906.

35. Ὁ.π., 19.5.1906.

αντιληφθούμε και τό μέγεθός του ως τραπεζικού καταστήματος. Περιελάμβανε εκτός από τόν διευθυντή, μέ ετήσιο μισθό 300 Λ. Τ., ένα λογιστή μέ μισθό 120 λίρες, έναν ταμία, μέ μισθό 96 λίρες, ένα γραμματέα μέ 96 επίσης λίρες, έναν εισπράκτορα μέ 60 λίρες και δύο κλητῆρες μέ μισθό 30 λίρες ὁ καθένας. Τό ἐνοίκιο τοῦ γραφείου ἦταν 80 λίρες καί τά ὑπόλοιπα ἔξοδα, μαζί μέ τήν ἀπόσβεση τῶν δαπανῶν ἐγκαταστάσεως ἦταν 188 λίρες τόν χρόνο. Συνολικά, προσωπικό 7 ἀτόμων καί προϋπολογισμός 1.000 λιρῶν³⁶.

Πίνακας 2
ΝΕΟΙ ΠΙΣΤΟΥΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, 1908

α/α	Όνομα	Τόπος	Ποσόν	Λ/σμός
1.	Άχμιέτ Μπίν Όσμάν	Φ	100	Π
2.	Ριζά Μπίν Γιανούς Τσερχέζ	Μ	100	Π
3.	Χαφούζ Χαλίλ Μπέν Σαλή	Φ	100	Π
4.	Μουσταφά Χουσεΐν Άρπατζή	Μ	100	Π
5.	Χατζή Μαχμούτ Μπίν Χατζή	Μ	100	Π
6.	Μουσταφά ἐφένδη Μπίν Σερίφ	Μ	100	Π
7.	Άφοί Χατζηπέτρου	Μ	300	Π
8.	Δήμος, Τόδορ Μποδε, Α. Στίγμαν	Μ	100	Π
9.	Άφοί Ιωάννου - Σ. Μουμτζή	Μ	150	Π
10.	Νουρή Μπίν Ίμπραήμ	Μ	150	Π
11.	Γιαγιά ἐφένδη	Μ	50	Π
12.	Λάζαρος Γούναρης	Φ	200	Π
13.	Ίωσήφ Έργάς ^a	Μ	100	Α
14.	Άφοί Παπαγιάννη	Σόροβιτς	100	Α
15.	Γιουσούφ ἐφένδη	Μ	150	Π
16.	Νουρή Μπέη	Φ	100	Π
17.	Μαχμούτ, Ρουσιάν Έμίν, Μετζελή	Μ	100	Π
18.	Ναούμ Γῶγος	Μ	1000	Α
19.	Έτέμ αγά Μπίν Άβρη	Μ	100	Π
20.	Γεώργιος Μήτσε Μασλάρ	Μ	20	Π
21.	Γεώργιος Γούσιος Νινάς	Μ	15	Π
22.	Έσάτ ἐφένδη	Μ	150	Π
23.	Γεώργιος Σαπιαζ	Μ	50	Π
24.	Γεώργιος Χρόνης	Μ	35	Π
25.	Ναούμ Άλταπαρμάκ	Μ	30	Π
26.	Πέτρος Κοκκίνης	Μ	40	Π
27.	Σταύρος Δημ. Νάλλης	Μ	100	Π
28.	Γεώργιος Σιάκος	Φ	150	Π
29.	Άζίζ αγά Άρμανοῦς	Μ	35	Π
30.	Άνδρέας Δέδες	Μ	300	Π

36. Ό.π., 28.1.1906.

31.	Νικόλαος Τσέργης	Νεβέσκα	000	Π
32.	Ρεσούλ Μπίν Ρουσιέμ	Μ	300	Π
33.	Παντελῆς Μάντσης	Μ	150	Π
34.	Ἰσλάμ ἀγά Φαϊκ Μπίν Μεχμέτ	Πρίλιατον	200	Π
35.	Νικόλα Μαργτέν	Μ	150	Π
36.	Γ. Δούμας ^β	Μ	1000	Α
37.	Ἀπόστολος Γιουδάς	Μ	150	Α
38.	Κύρκου-Χαρισίου	Ἑλασσάνα	400	Α
39.	Ἀφοί Γκορτώλη-Χ' ἄνδρέας'	Κοζάνη	500	Α
40.	Χατζῆ ἐφένδης	Μ	200	Π
41.	Κωνσταντῖνος Μπλάτσης	Μ	200	Π
42.	Μουσταφᾶ Μπίν Καμήλ	Μ	200	Π
43.	Ριζά Μπέη Μπίν Ἀλή Μπέη	Φ	350	Π
44.	Σαλή Μπίν Ἰμπραήμ	Μ	300	Π
45.	Χατζῆ Ἱσαφέρ Χατζῆ Ἀδζέμ	Φ	300	Π
46.	Γεώργιος Γκινάλης	Μ	300	Π
47.	Πέτρος Ἀθανασίου	Μ	400	Π
48.	Ἰωάννης Τζιάστας	Καστοριά	500	Α
49.	Χατζηνίκος καί υἱός	Ἑλασσάνα	400	Α
50.	Ταχίρη Γιακούπ Γιουσούφ ^δ	Ἑλασσάνα	1000	Α
51-87.	Τριάντα ἐπτά ἀκόμη μικροπιστοῦχοι τῆς αὐτῆς συνθέσεως μέ τούς προηγουμένους		3110	Π
88.	Μιχαηλίδης	Φ	600	Α
	Σύνολο		15.835	

Ὑπόμνημα:

α) Τά ποσά σέ λίρες ὀθωμανικέ.

β) Τόπος Μ: Μοναστήρι, Φ: Φλώρινα.

γ) Λογαριασμός: Α: ἀνοικτός λογαριασμός, Π: προεξόφληση.

Πηγὴ:

ΑΤΑ, φάκ. 1732, σελ. 63, 93, 118, 145, 270, 337, 377 & 401.

Ὑποσημειώσεις στὸν πίνακα

α. Συγγενὴς τοῦ συνώνυμου τραπεζίτη τῆς Θεσσαλονίκης. ΑΤΑ Φάκ. 1732, σελ. 83.

β. Αὔξηση πιστώσεως, ἡ ὁποία προσφέρθηκε στὸν πιστοῦχο καί ἀπὸ τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης τοῦ Μοναστηρίου.

Ὁ.π. 176-177.

γ. Περιουσία Α. Τ. 14.000. Συγγενὴς ἑταιρεία οἱ Ἀφοί Μπλιούρα, μέ περιουσία 12.000 Α. Τ. Ὁ.π., σελ. 350.

δ. Μέχρι τότε ἦταν πελάτης τῆς Ὀθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι, δανειζόμενος ἔναντι κυβερνητικῶν γραμματιῶν, προερχομένων ἀπὸ τὴν τροφοδοσία (σενέτ μαχουσέ).

Ὁ.π., σελ. 401 κ.έ.

Ὁ πίνακας 2 περιλαμβάνει τοὺς νέους πιστοῦχοι τοῦ πρακτορείου τοῦ ἔτους 1908. Πρόκειται γιὰ 88 πιστοῦχοι μέ πιστώσεις 15.835 Α. Τ., περίπου 360.000 φράγκα. Τό ὕψος τῶν δανείων εἶναι χαμηλότερο ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο τῆς Θεσσαλονίκης, καί στὴν πλειοψηφία τους πρόκειται γιὰ μικροπιστώσεις. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι τὰ μεγαλύτερα δάνεια δίνονταν σέ ἐμπόρους ἐκτός

Μοναστηρίου, γεγονός που έρμηνεύεται από την ισχυρή θέση των άλλων τραπεζών, της Όθωμανικής και της Τράπεζας Θεσσαλονίκης, καθώς και των τραπεζικών οίκων της πόλης, και υποδηλώνει τον έντονο ανταγωνισμό μέσα στο Μοναστήρι. Στη σύνθεση των χρηματοδοτούμενων είναι αισθητή η παρουσία του μωαμεθανικού στοιχείου, μία ακόμη διαφορά από τους αντίστοιχους καταλόγους της Θεσσαλονίκης.

Οι χρηματοδοτικές προτάσεις του πρακτορείου Μοναστηρίου υποβάλλονταν στο ύποκατάστημα της Θεσσαλονίκης, όπου και υπαγόταν διοικητικά, τό οποίο με τη σειρά του τις διαβίβαζε με τη γνώμη του στη γενική διεύθυνση στην Αθήνα για επικύρωση. Οι πιστωτικοί αυτοί κατάλογοι του 1908 δέν εκφράζουν μία ποσοτική αύξηση των πιστώσεων, αλλά μία ανανέωση της πελατείας με στόχο τη βελτίωση της ποιότητάς της, όπως έγινε και στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης³⁷. Παίρνοντας σαν βάση τα δεδομένα της τελευταίας —διηλαδή η ανανέωση των πιστωτών αφορά τό 20% περίπου των πελατών και των εισπράξεων— μπορούμε κατά προσέγγιση νά υπολογίσουμε ότι οι συνολικές πιστώσεις του Πρακτορείου Μοναστηρίου ήταν γύρω στο 1,5 εκατ. φράγκα. Η διαφορά από τό κεφάλαιό του καλυπτόταν από καταθέσεις και έφοδιασμό από φθηνότερες χρηματαγορές.

Όπως φαίνεται και από τόν πίνακα, τό πρακτορείο έξυπηρετούσε και τη γειτονική Φλώρινα, τήν όποία συχνά έπισκεπτόταν ό Κωνσταντουλάκης, γιά νά κάνει διαπραγματεύσεις μέ τούς τοπικούς άργυραμοιβούς και νά αγοράζει συνάλλαγμα, που διέθετε ή πόλη από τά μεταναστευτικά έμβάσματα³⁸. Γιά τό συνάλλαγμα της Φλώρινας ύπηρεξε όξύς τραπεζικός ανταγωνισμός, ιδιαίτερα από τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης και τόν τραπεζικό οίκο Raphael Canuti³⁹.

Ό πιστοϋχος Μιχαηλίδης [βλ. πίνακα 2, άριθμ. 88] ήταν κάτοχος γαιών άξίας 2.000 Λ. Τ. έξω από τή Φλώρινα. Η πίστωση διατέθηκε προκειμένου ν' άνοίξει στήν πόλη αϋτή κατάσταση έμπορικων και τραπεζικών έργασιών, υπό τήν προϋπόθεση ότι θά συνεργαζόταν μόνον μέ τήν Τράπεζα της Άνατολής στο Μοναστήρι και στή Θεσσαλονίκη, ή όποία έτσι αποκτούσε ένα είδος έμμεσης πρακτορέυσης των συμφερόντων της στή Φλώρινα.

37. Βλ. ύποσ. 23 και 26.

38. Ό Β. Γούναρης στο «Οικονομική ζωή στή Μακεδονία πρίν από τήν ύπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου», *Πρακτικά Συμποσίου «Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου και ή Έλλάδα»*, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 135, σημειώνει ότι στά 1905 τό ύψος των έμβασμάτων μόνο στο βίλαετι του Μοναστηρίου άνερχόταν σε 150-160.000 λίρες στεργλίνες, ενώ στά 1906 σε 360-480.000 λίρες και τό 1909 σε 320-360.000 λίρες. Μία άναφορά της Τράπεζας της Άνατολής (ΑΤΑ, φ. 2693, έγγρ. 14.5.1906) ύπολογίζει τό συνολικό μεταναστευτικό συνάλλαγμα γιά όλη τή Μακεδονία σε 12 εκατομ. φράγκα τό χρόνο, δηλ. 480.000 στεργλίνες. Άν και μέ διαφορές μεταξύ τους, οι δύο πηγές συγκλίνουν ως προς τήν τάξη μεγέθους.

39. ΑΤΑ, φ. 1732, 172-173.

Ἀκόμη ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς χρηματοδοτοῦσε καί τήν ἑλληνική κοινότητα τοῦ Μοναστηρίου καί τό ἑλληνικό νοσοκομεῖο⁴⁰.

Μετά τή νέα πραγματικότητα πού διαμορφώθηκε μέ τούς βαλκανικούς πολέμους τό Μοναστήρι ἔχασε τήν ἐνδοχώρα του (πού φαίνεται ἀνάγλυφα στόν πίνακα 2), καί ἔτσι μειώθηκε ἡ τραπεζική σημασία του. Γι' αὐτό καί στά 1913 ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς μελετοῦσε τό ἐνδεχόμενο νά μεταφέρει τό κέντρο τῆς δραστηριότητάς της βορειότερα στή Σερβία, σχέδιο πού δέν ὑλοποιήθηκε⁴¹.

Ἐνα ἀκόμη ἐμπορικό καί τραπεζικό κέντρο βορειότερα τοῦ Μοναστηρίου ἦταν τά Σκόπια. Καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐρεῦνησε τήν περίπτωση νά ἰδρύσει καί κεῖ ἕνα πρακτορεῖο. Τά Σκόπια εἶχαν ἤδη ἀπό τό 1873 συνδεθεῖ σιδηροδρομικῶς μέ τή Θεσσαλονίκη καί ἦταν τό ἐπικέντρο τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου καπνοῦ. Παράλληλα ἦταν καί εἰσαγωγικό κέντρο καί χρησίμευε ὡς σταθμός ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ Κοσσυφοπεδίου καί τῆς Ἀνατολικῆς Ἀλβανίας. Ἡ πόλη συναλλασσόταν, ὁλοένα καί περισσότερο, ἀπ' εὐθείας μέ τήν Αὐστρία καί μειωνόταν ἀνάλογα ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης⁴².

Στά Σκόπια λειτουργοῦσαν ὑποκαταστήματα τῶν Τραπεζῶν Θεσσαλονίκης καί Ὄθωμανικῆς, καθὼς καί οἱ τοπικοί τραπεζικοί οἴκοι: 1. Δήτσα, 2. Κομμάτη, 3. Υἱὼν Μισραχῆ, 4. Μιλάν Λαπτσέφ, μέ συνολικά κεφάλαια γύρω στίς 300.000 Λ. Τ., περίπου 7.000.000 φράγκα⁴³.

Ἡ ἀγορά τῶν Σκοπίων δέν συνῆλθε γιά ἀρκετό καιρό ἀπό τήν κρίση τοῦ 1907-1908, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις καί στήν τραπεζική ἀγορά τῆς⁴⁴. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1910 ὁ τραπεζίτης Λαπτσέφ πτώχευσε καί μάλιστα δολίως. Κυκλοφόρησε πολλὰ γραμμάτιά του στίς τράπεζες τῆς πόλης καί, ἀφοῦ πῆρε τά χρήματα, ἔφυγε στή Σόφια, ὅπου καί τόν ἀκολοῦθησαν οἱ διευθυντές τῶν τραπεζῶν τῶν Σκοπίων, χωρίς ὁμως ἀποτέλεσμα⁴⁵. Ἡ ἐξέλιξη αὐτῇ δημιούργησε μεγάλη δυσπιστία στίς τράπεζες, οἱ ὁποῖες μέ τή σειρά τους ἀναγκάστηκαν νά μειώσουν τίς πιστώσεις τους ὡς ἐξῆς⁴⁶:

Θεσσαλονίκη ἀπό 75.000 Λ. Τ. σέ 40.000.

Ὄθωμανική ἀπό 150.000 Λ. Τ. σέ 80.000.

Δήτσας ἀπό 40.000 Λ. Τ. σέ 10.000.

Οἱ τραπεζίτες Υἱοί Μισραχῆ δέν ἀντέξαν στίς συνθηκес αὐτές καί ἔπαυ-

40. ΑΤΑ, φ. 1731: 17.9.1907.

41. ΑΤΑ, φ. 1740, *passim*.

42. ΑΤΑ, φ. 1733: 325 κ. ἐ.

43. Ὁ.π.

44. Ὁ.π.

45. Ὁ.π.

46. Ὁ.π.

σαν τίς πληρωμές τους. Χρωστούσαν 2.000 Λ. Τ. στην Τράπεζα της 'Ανατολής και 900 σέ δημόσιους φορείς [Δημαρχία, 'Επιτροπή 'Εράνου του 'Οθ. Στόλου κτλ.]. Είχαν σημαντική κτηματική περιουσία από 4.000 λίρες περλίτου, αλλά έπασχαν από έλλειψη ρευστού χρήματος, πού δέν μπορούσαν νά έξασφαλίσουν στά Σκόπια⁴⁷.

Ο διευθυντής της Τράπεζας της 'Ανατολής στή Θεσσαλονίκη Χατζηλάζαρος και ό δικηγόρος της Ρ. Μοδιάνο πήγαν έναλλάξ στά Σκόπια και προσπάθησαν νά αποτρέψουν τήν πτώχευση των 'Αφών Μισραχί, διότι κινδύνευαν οί πιστώσεις της Τράπεζας της 'Ανατολής —πού ήταν έν μέρει άνοιχτές— και διότι έκριναν ότι ό τραπεζικός αυτός οίκος ήταν κατά βάση ύγιής και είχε άπλως πρόβλημα ρευστότητας. Γι' αυτό και ό Χατζηλάζαρος πρότεινε διάφορες έναλλακτικές λύσεις και εργάσθηκε επί τόπου για τήν προώθησή τους. Μιά λύση ήταν νά βοηθήσει τήν κατάσταση ό Μεμδούχ βής, κάτοχος τεράστιας κτηματικής περιουσίας, άξιας άνω των 40.000 λιρών, και χρεώστης των Μισραχί, ό όποιος βής δέχθηκε όχι μόνον νά επιστρέψει τό δάνειο των 1.200 λιρών, αλλά και νά συνεταιριστεί μαζί τους τοποθετώντας επί πλέον κεφάλαια 3.000 Λ. Τ., έτσι ώστε νά ύπήρχε ρευστό για νά συνεχίσει ό τραπεζικός οίκος τήν κανονική λειτουργία του. Για τόν σκοπο αυτό ό Μεμδούχ θά ύποθήκευε άκίνητά του. Κι ένω ό Χατζηλάζαρος είχε βρει και τόν πιστωτή πού θά δάνειζε στόν Μεμδούχ, παρενέβη τό Νεοτουρκικό Κομιάτο και άπειλήσε τόν τελευταίο ότι θά τόν έθετε υπό δικαστική άπαγόρευση, άν βοηθούσε άλλόθρησκο⁴⁸.

Ο Χατζηλάζαρος έκρινε ότι ή πόλη των Σκοπίων ήταν κατάλληλη για τήν εγκατάσταση πρακτορείου της Τράπεζάς του, αφού όμως περνούσε ή κρίση της χρηματαγοράς της και αίρονταν οί πιστωτικοί περιορισμοί των άλλων τραπεζών. Μετέθετε έτσι τό θέμα στό μέλλον⁴⁹. Οί βαλκανικοί πόλεμοι και οί άνακατατάξεις των συνόρων άλλαξαν ριζικά τήν κατάσταση κι έτσι ή Τράπεζα της 'Ανατολής δέν εγκαταστάθηκε στά Σκόπια.

5. Η ίδρυση του πρακτορείου Σερρών

Η περίπτωση του Πρακτορείου της Τράπεζας της 'Ανατολής στίς Σέρρες ξεφεύγει χρονικά από τήν περίοδο πού ως τώρα εξέτασαμε (1906-8). Κρίναμε ώστόσο σκόπιμη τήν κατ' εξαίρεση παρουσίαση του θέματος αυτού λόγω της ιδιαίτερης σημασίας του. Η σημασία του Πρακτορείου προκύπτει από τά βασικά χαρακτηριστικά της περιοχής πού αυτό κάλυπτε και ιδιαίτερα από τήν

47. 'Ο.π., 317.

48. 'Ο.π., 330.

49. 'Ο.π., 327.

καπνοπαραγωγή. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ καπνοῦ τόσο γιά τίς καλλιεργητικές, ὅσο καί γιά τίς ἐμπορικές ἀνάγκες, ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε ὡς πομπό τό συγκεκριμένο πρακτορεῖο. Ἀκόμη καί μετά τήν ἔλευση τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας στή Μακεδονία, καί μέχρι τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1910, τό πρακτορεῖο θά διατηρήσει αὐτόν τόν ρόλο του χρησιμοποιώντας κεφάλαια καί τῆς ΕΤΕ⁵⁰.

Τήν ἐποχή τῆς ἐγκατάστασης τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Μακεδονία, ἡ διάδοση τῶν καπνοκαλλιεργειῶν στήν πεδιάδα τῶν Σερρῶν δέν εἶχε ἀκόμα ὀλοκληρωθεῖ. Ἡ πόλη τραβᾷ τό ἐνδιαφέρον τῆς Τράπεζας σταδιακά καί ὑπό τήν ἐπίδραση διαφόρων παραγόντων, στούς ὁποίους ἀμέσως θά ἀναφερθοῦμε. Ὁ πιό σημαντικός ἀπό αὐτούς ἦταν ἡ ὀξυνση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στήν τραπεζική ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἐπηρέαζε πτωτικά τό ποσοστό τοῦ κέρδους τῶν τραπεζῶν. Ἡ μόνη λύση ἦταν ἡ ἐπέκταση τῶν ἐργασιῶν τους σέ ἀγορές παρθένες, δηλ. σέ μικρότερα κέντρα, ὅπου ὁ ἀνταγωνισμός θά ἦταν μικρότερος ἢ ἀνύπαρκτος καί τά περιθώρια κέρδους μεγαλύτερα.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1909 ὁ Κ. Β. Γεωργιάδης⁵¹ ταξιδεύει στίς Σέρρες προκειμένου νά ἐξετάσει τή σκοπιμότητα ἰδρύσης πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στήν πόλη αὐτή. Τό βασικό κριτήριο πού εἶχε ὑπόψη του ἦταν ἂν ἡ διάθεση κεφαλαίων τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης θά ἀπέδιδε μεγαλύτερες ὠφέλειες στίς Σέρρες παρά στήν ἔδρα τοῦ ὑποκαταστήματος. Τά πορίσματα τῆς μελέτης του ὁ Γεωργιάδης τά καταγράφει σέ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τόν γενικό διευθυντή τῆς Τράπεζας καί εἶναι τά ἀκόλουθα⁵²:

α) Εἰσαγωγικό ἐμπόριο: Πρὶν ἀπό τήν κατασκευή τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρούπολης, ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν χρησίμευε ὡς διαμετακομιστικό κέντρο ὅλης τῆς γύρω περιοχῆς· ἀκόμη καί τῆς Δράμας, τοῦ Νευροκοπίου, Ἀνω Τζουμαγιάς, Μελενίκου καί Πετριτίου. Μετά ὁμως τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων, τά πιό πάνω κέντρα ἄρχισαν νά συναλλάσσονται ἀπ' εὐθείας μέ τήν ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, γιατί αὐτή παρῆχε περισσότερες εὐκαιρίες καί πλεονεκτήματα. Ἔτσι ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν περιορίστηκε στή γύρω ἀγροτική περιοχή τῆς.

β) Ἐξαγωγικό ἐμπόριο: Ἡ κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων μείωσε τή σημασία τῆς ἐξαγωγικῆς ἀγορᾶς τῶν Σερρῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἀγορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, καί οἱ Σέρρες σταμάτησαν νά ἔχουν ἀπ' εὐθείας συναλλαγές μέ ἐμπορικά ἢ βιομηχανικά κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας καί τοῦ ἑξωτερικοῦ. Σ' αὐτό συνέτεινε καί ἡ ἔλλειψη ὀργανωμένων ἀποθηκῶν καί χρηματοδοτήσεων

50. ΕΤΕ, ἀταξινόμητο ἀρχεῖο Θεσσαλονίκης.

51. Διευθυντής, ὅπως εἶδαμε, τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης.

52. ΑΤΑ, φάκ. 1733, 145-154, 23.6.1909, ἀπ' ὅπου καί οἱ πληροφορίες πού ἀκολουθοῦν.

επί έμπορευμάτων σέ μεγάλη κλίμακα, πού θά επέτρεπε στους τοπικούς έμπορους νά προβαίνουν σέ πωλήσεις, όταν οί τιμές θά ήταν ευνοϊκές κι όχι άμέσως μετά τή συγκομιδή τής παραγωγής.

γ) Τραπεζική άγορά: Τό μόνο σοβαρό τραπεζικό κατάστημα ώς τό καλοκαίρι τοῦ 1909 εἶναι τῶν Simanton καί Azaria, πρώην Γιουδά Ἀρδίττη. Ἀλλά μικρότερα ήταν τῶν Ζαφ. Νικολάου καί Κων. Σταμούλη. Οἱ μεγαλύτερες τράπεζες τῆς Θεσσαλονίκης δέν εἶχαν ἀκόμη ἐγκατασταθεῖ. Ὁ λόγος ήταν διότι οἱ πιστωτικές σχέσεις καί οἱ διαμεσολαβητικές ἐργασίες δέν εἶχαν ἀκόμη ἐνδιαφέρον.

Ὑπῆρχε κάποια μικρή κίνηση στήν ἀγορά εὐρωπαϊκοῦ συναλλάγματος καί μεγαλύτερη στήν ἀνταλλαγή τῶν μετσηνιέδων, ἡ ὁποία διεκπεραιωνόταν ἀπό τοὺς Simanton-Azaria, εἶχε ὁμως μειωθεῖ μετά τήν καθιέρωση τῆς ἀνταλλαγῆς λίρας γροσιῶν στά δημόσια ταμεῖα: αὐτά δέχονταν πληρωμές φόρου, ὑπολογίζοντας τή λίρα μέ 102 1/2 γρόσια ἀντί γιά 100⁵³.

Τά τραπεζικά γραφεῖα χορηγοῦσαν προεξοφλητικά δάνεια μέ τόκο 8-15% καί δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μεταξὺ 15-25%. Μικροδάνεια μέ ὑποθήκη ἔμπορευμάτων διενεργοῦσε ὁ πρῶν οἶκος Ἀρδίττη.

δ) Βιομηχανία: Ἡ μεταποίηση ἔλειπε τελείως ἀπό τίς Σέρρες. Μόνον περί τά 1907-8 ἄρχισαν νά κατεργάζονται ἐπιτοπιῶς τά καπνά, ἀντί νά τά στέλνουν στήν Καβάλα, ἀλλά κι αὐτό μόνον σέ μικρές ποσότητες. Ἡ ἔλλειψη κεφαλαίων καί οργανωμένων ἀποθηκῶν ἔκανε δυσχερῆ ὁποιαδήποτε ἐξέλιξη.

ε) Γεωργία: Ἡ πεδιάδα τῶν Σερρῶν ήταν ἀπό τίς ευφορότερες τῆς Μακεδονίας, μέ ποικίλες καλλιέργειες: δημητριακά, ὄπιο, σουσάμι, βαμβάκι καί καπνά. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἐπεκτεινόταν ἀλματωδῶς, καί σέ ὀρισμένες περιοχές οἱ ποικιλίες ήταν ἄριστες. Οἱ τιμές κυμαίνονταν ἀπό 15 ὡς 25 γρόσια τήν ὀκά. Γύρω στά 1900, ἡ παραγωγή τῆς περιφέρειας Σερρῶν δέν ὑπερέβαινε τοὺς 300-400 τόνους, ἐνῶ ἤδη στά 1909 ήταν πάνω ἀπό 1.500 τόνους, μέ προοπτικές παραπάνω ἀνόδου.

Ἡ σιτοπαραγωγή, ἐκτός ἀπό τήν τοπική κατανάλωση, διετίθετο στήν περιοχή τῆς Δράμας, πού λόγω τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ὑπελείπετο στήν παραγωγή δημητριακῶν.

Ἡ ὀλική ἐξαγωγή ἀγροτικῶν προϊόντων σέ ἄλλες περιοχές ὑπολογίζόταν σέ 4.000 βαγόνια, τά μισά ἀπό τά ὁποῖα ἐφευγαν ἀπ' τόν σταθμό τῶν Σερρῶν.

Ὁ Γεωργιάδης σημείωνε τήν ὑπαρξη ἐνός κοινωνικοῦ στρώματος «λίαν

53. Ἡ λογιστική ἰσοτιμία ήταν 1 λίρα=100 γρόσια. Στίς συναλλαγές ὁμως, ἡ ἰσοτιμία κυμαίνονταν ἀπό 102 ἕως καί 110 γρόσια. Ἡ διακύμανση ήταν ἐποχιακή καί διατοπική: καί ἔδινε περιθώρια κερδοσκοπίας στους τραπεζίτες. Ὁ μετσηνιέ ήταν ἀσημένιο νόμισμα, ἴσο μέ τό 1/5 τῆς λίρας. Ἡ τιμή του σέ γρόσια κυμαίνονταν ἀπό 19-21 γρόσια ἀνά μετσηνιέ, διακύμανση πού ἐπίσης επέτρεπε τραπεζικά κέρδη.

εὐπόρων» γεωργῶν μέ ἀτομική —ἀκίνητη καί κινητή— περιουσία ἄνω τῶν 2.000 Λ. Τ. Ἐπιπλέον, κατέγραφε εὐρύτατα στρώματα μικροῦδιοκτητῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν εὐεπίφοροι σέ δανεισμό καί καλλιεργοῦσαν καπνά. Σ' αὐτή τήν πελατεία, μεσαίους καί μικροὺς καλλιεργητές, καθὼς καί στοὺς ἐμπόρους τοῦ καπνοῦ, θά ἀπευθυνθεῖ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Γεωργιάδης, ὡς καλὸς τραπεζίτης, δέν περιορίζεται στήν περιγραφή τῶν οἰκονομικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ ἀναζητᾷ καί τίς δυνατότητες γιὰ τὴ διεξαγωγή συγκεκριμένων τραπεζικῶν ἐργασιῶν. Τέτοιες ἐργασίες διακρίναι:

1. Τρεχοῦμενους λογαριασμούς, δηλ. χρηματοδότηση προσώπων ὑψηλῆς φρεγγυότητος σέ μικρὴ κλίμακα, τόσο στήν πόλιν τῶν Σερρῶν, ὅσο καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη δέν ἦταν συμφέρουσα, γιατί ἦταν δυσχερὲς ἡ παρακολούθηση τῶν ὀφειλετῶν. Τὸ ἐλάχιστο ἐπιτόκιο, ἐκτός ἀπὸ τὴν προμήθεια, ὑπολογίζοταν σέ 8%.

2. Προεξοφλήσεις μέ τόκο ἐπίσης 8% κατ' ἐλάχιστο.

3. Δάνεια σέ ἐμπόρους καπνοπαραγωγούς, μέ μιά ὥς τρεῖς ἀλληλέγγυες ὑπογραφές, μικροῦ ὕψους 20-100 λιρῶν. Τὰ δάνεια αὐτὰ ἐπιστρέφονταν μετὰ τὴν πώληση τῆς ἐσοδείας καί ἦταν συμφέροντα, γιατί ὁ τόκος ἦταν ὑψηλός: 9% πλέον 3% προμήθεια.

4. Δάνεια γιὰ νωπά κουκούλια, τρίμηνης διάρκειας, κατὰ τὸ σύστημα ποῦ ἀκολουθοῦσε ἡ Τράπεζα στὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Τὸ ἐπιτόκιο μαζί μέ τὴν προμήθεια ἦταν 13-14% ἐτησίως.

5. Δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μέ ἐνέχυρο ἀκατέργαστων καπνῶν. Τὰ ἐνέχυρα θά ἔμεναν στίς ἀποθήκες τῶν χωριῶν καί μετὰ θά γράφονταν στοὺς καταλόγους τῆς Regie ὑπὲρ τῆς Τράπεζας. Τὰ καπνά ὡς ἐνέχυρα θεωροῦνται ἀσφαλῆ, γιατί δέν μποροῦν νά μεταφερθοῦν οὔτε νά πουληθοῦν, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ κατόχου τους. Ἐπειδὴ οἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν ἦταν μεγάλες, τὸ ἐνέχυρο ἔπρεπε νά εἶναι πολλαπλῆς ἀξίας ἀπὸ τὸ δάνειο, ἐνῶ τὸ ἐπιτόκιο ἦταν τουλάχιστον 15%.

6. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μποροῦσε νά βοηθήσει σημαντικὰ τὴν πόλιν καί τὴν περιοχὴ τῆς ἦταν ἡ χρηματοδότηση μέ ἐνέχυρο ἐμπορεύματα. Μερικὲς χρηματοδοτήσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ μποροῦσαν νά βοηθήσουν στίς ἐξῆς σημαντικὲς μεταβολές:

—Ἐμποροὶ, τῶν σιτηρῶν κυρίως, νά μὴ στέλνουν τὰ προϊόντα στὴ Θεσσαλονίκη, λόγῳ ἐλλείψεως κεφαλαίων, ἀλλὰ νά κρατοῦν ἕνα μέρος τους στίς Σέρρες καί νά «τά διευθύνωσι βραδύτερον τμηματικῶς ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνάγκη καί τὸ συμφέρον ἤθελε τὸ καλέσει».

—Νά ἄρχιζε ἡ ἐπεξεργασία τοῦ καπνοῦ νά γίνεται ἐπιτοπίως καί ὄχι στὴν Καβάλα, μέ τὴ βοήθεια τῶν κεφαλαίων τῆς Τράπεζας. Ἔτσι ὄχι μόνον οἱ Σέρρες θά γίνονταν ἀγορὰ καπνῶν ἀλλὰ καί θ' ἀναπτύσσονταν γενικότε-

ρα, αφού και μόνον ή επιτομία επεξεργασία της τοπικής καπνοπαραγωγής θα έδινε αποτελέσματα: (ας σημειωθεί ότι μέγα μέρος των καπνεργατών της Καβάλας προερχόταν από τις Σέρρες) «έξ ήμερομισθίων μόνον θέλει εισρεύσει τό ούχι εύκαταφρόνητον ποσόν των 25.000 Λ. Τ. ετησίως».

Ός προς τά κεφάλαια πού θα ήταν απαραίτητα γιά τίς παραπάνω χρηματοδοτικές δραστηριότητες, αυτά θα μπορούσαν νά προέλθουν από δύο πηγές — από τά διαθέσιμα του υποκαταστήματος της Θεσσαλονίκης, ύψους 20.000-25.000 λιρών, μέ τήν περικοπή των λογαριασμών εκείνων πού δέν παρουσίαζαν ανάλογες ωφέλειες— από τήν προσέλκυση των καταθέσεων «έκ μέρους των πλουσίων τσιφλικούχων βέηδων» πού υπολογίζονταν σέ 15-20.000 λίρες.

Μέ βάση τούς παραπάνω υπολογισμούς και μετά από εκτίμηση των λειτουργικών εξόδων του πρακτορείου, τά αποτελέσματα πού αυτό θα παρουσίαζε εκτιμήθηκαν ως εξής:

Άκαθάριστη πρόσοδος	3.375 Λ. Τ.
Λειτουργικά έξοδα	<u>1.092 Λ. Τ.</u>
Καθαρό κέρδος	2.283 Λ. Τ.

πού επί μέσου ιδίου κεφαλαίου 22.500 λιρών αναλογούσε σέ 10% περίπου.

Έκτός από τίς άμεσες ωφέλειες γιά τό υποκατάστημα της Θεσσαλονίκης, μέσω του έμπορικού τμήματός του, τό όποιο θα αναλάμβανε τή διακίνηση των έμπορευμάτων των Σερρών πού θα πωλούνταν στή Θεσσαλονίκη, κάτι πού συνέβαινε ήδη και γιά τήν περιοχή Μοναστηρίου.

Η ποικιλία και ό όγκος της γεωργικής παραγωγής και ή έλλειψη ανταγωνισμού από άλλες τράπεζες ήταν εύνοϊκοί παράγοντες γιά τήν αύξηση του ποσοστού του κέρδους.

Δέν μπορούμε παρά νά επισημάνουμε τήν αριτιότητα της έκθεσης Γεωργιάδη, καθώς και τήν όρθότητα της μεθόδου του νά συγκρίνει τό ποσοστό του κέρδους πού μπορεί νά επιτευχθεί σέ δύο διαφορετικά γεωγραφικά σημεία.

Άπό τόν παρακάτω πίνακα επισημαίνουμε:

- α) τό προσωπικό θα ήταν κατ' άρχήν 7μελές,
- β) τό μισθολογικό ριπίδιο μεταξύ διευθυντή και κλητήρα ήταν σέ αναλογία 10:1

γ) σημαντικές μισθολογικές διαφορές ύπήρχαν και μεταξύ των άλλων υπαλλήλων

δ) ή αγοραστική άξία των μισθών μπορεί νά εκτιμηθεί από τό ύψος του ενοικίου και των γενικών εξόδων. Τό ενοίκιο γιά τήν επαγγελματική στέγαση 7 ανθρώπων ήταν 5 λιρ. στερλ. τόν μήνα και οί αποδοχές του διευθυντή έξαπλάσιες από τό ενοίκιο και τριπλάσιες από τά γενικά έξοδα (πλήν μισθοδοσίας) του καταστήματος. Η ύψηλή αυτή άμοιβή είχε σκοπό νά προσελκύσει

ικανούς ὑπαλλήλους καί νά διατηρήσει τό ἐνδιαφέρον τους.

Πίνακας 3⁵⁴

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

1.	Ἐνοίκιο γραφείου	Λίρ. Τ.	60	ἐτησίως
2.	Μισθός διευθυντῆ	»	240	»
3.	Μισθός συνδιευθυντῆ μέ χρέη ταμίας	»	240	»
4.	Μισθός λογιστῆ	»	96	»
5.	Μισθός βοηθοῦ λογιστῆ	»	36	»
6.	Μισθός γραμματέα	»	72	»
7.	Μισθός ἀποθηκάρου μέ χρέη καί εἰσπράκτορα	»	72	»
8.	Μισθός κλητῆρα	»	36	»
9.	Γενικά ἔξοδα	»	120	»
10.	Ποσοστά διευθυντῆ	»	120	»
		Σύνολο	1.092	

Ἡ εἰσήγηση τοῦ Γεωργιάδη γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ μόνον «κατ' ἀρχὴν» καί τό ὑποκατάστημα Θεσσαλονίκης ἐξουσιοδοτεῖται ἀπλῶς, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1909, νά ἐπανέλθει «ἐν εὐθέτω χρόνῳ» ἐπὶ τοῦ ζητήματος⁵⁵.

Ἡ διστακτικότητα τῆς Ἀθήνας προέρχεται, ἴσως, ἀπὸ τὰ γενικότερα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ Τράπεζα καί πού εἰδικότερα ἐντοπίζονται στὴν Αἴγυπτο. Στὴ χώρα αὐτὴν, ὅπου ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς εἶχε ἐπίσης ἰσχυρὴ παρουσία, μέ ὑποκαταστήματα στὴν Ἀλεξάνδρεια καί στό Κάιρο, ἡ κρίση τοῦ 1907 εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο. Ἡ Τράπεζα ἀναγκάστηκε νά περιστείλει τίς τοποθετήσεις της, μέσα σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀλλεπάλληλων πτωχεύσεων μεγάλων τραπεζικῶν οἰκῶν, ὅπως ἡ Bank of Egypt καί ὁ οἶκος Ζερβουδάκη⁵⁶.

Στό χρονικὸ αὐτὸ σημεῖο ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν κάνει μιὰ κίνηση αἰφνδιασμοῦ. Στίς 7 Σεπτεμβρίου 1909 φτάνει στίς Σέρρες ὁ Θεμιστοκλῆς Ζλατάνος, ὡς διευθυντὴς τοπικοῦ πρακτορείου τῆς τράπεζας αὐτῆς, καί νοικιάζει ἀμέσως γραφεῖα. Ἦταν ἤδη γνωστὸ ὅτι ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν εἶχε ἀποφασίσει τὴν ἴδρυση πρακτορείων στὴ Δράμα, στὴν Ξάνθη καί στὴν Ἀλεξανδρούπολη, ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀπόφασης ἀφέθηκε γιὰ ἀργότερα λόγω τῆς δυσμενοῦς πολιτικῆς κατάστασης. Ἡ ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρῶν ἐγινε ἐσπευσμένα καί ἐκτὸς προγράμματος, προκειμένου νά ματαιωθεῖ ἡ ἐγκατάσταση τῆς

54. Ὅπως ὑποσ. 52.

55. Ὁ.π., ἔγγρ. 5.7.1909.

56. Πολίτης Α., Ὁ Ἑλληνισμὸς καί ἡ νεώτερη Αἴγυπτος, τ. Β', σ. 325, Καριζώνη Αἰκ., ὁ.π.

Τράπεζας της 'Ανατολής και ν' αποκτήσει ή 'Αθηνών τό μονοπώλιο της παρουσίας των ελληνικών τραπεζών στην 'Ανατολική Μακεδονία⁵⁷.

"Ολοι οι ύπολογισμοί του Γεωργιάδη στηρίζονταν στην απουσία ανταγωνισμού στην αγορά των Σερρών, ή οποία κατά την άποψη του (άποψη πού συμμεριζόταν και ό Χατζηλάζαρος), δέν ήταν άρκετή γιά δύο Τράπεζες. Φαίνεται λοιπόν πώς τό θέμα είχε κλείσει· ή Τράπεζα 'Αθηνών είχε κερδίσει σ' έναν άγώνα ταχύτητας πού ή «'Ανατολής» δέν είχε καν άρχίσει. Τό ίδιο είχε συμβεί και στην Καβάλα, όπου, όπως παρατηρεί μελαγχολικά ό Γεωργιάδης, ή ίδρυση πρακτορείου της Τράπεζας 'Αθηνών απέτρεψε την εγκατάσταση της δικής του⁵⁸. Τό χειρότερο ήταν ότι τά πρακτορεία της Καβάλας και των Σερρών συμπλήρωνε τό ένα τό άλλο, από λειτουργικής άπόψεως, και ή Τράπεζα της 'Ανατολής θά έπρεπε νά ματαιώσει τις αποφάσεις της, έστω κι αν την εποχή εκείνη αποτελούσαν την καλύτερη διέξοδο γιά την επέκτασή της.

'Η εκτίμηση πού προκύπτει από την αναφορά της περίπτωσης της Καβάλας, ότι δηλαδή ούτε ή αγορά της πόλης αυτής θεωρήθηκε άρκετά μεγάλη γιά την ταυτόχρονη εγκατάσταση των δύο ελληνικών τραπεζών, είναι σημαντική γιά νά αξιολογήσουμε την εξέλιξη της υπόθεσης των Σερρών. 'Η αγορά της Καβάλας ήταν σημαντικότερη λόγω της εκεί έπεξεργασίας του καπνού και της έμπορικής διακίνησής του. 'Επιπλέον στη Θάσο ήταν εγκατεστημένα τά μεταλλουργεία Fr. Speidel μέ επιτόπιες επενδύσεις 10.000.000 μάρκων και συνολικά κεφάλαια 25.000.000 μάρκων. 'Η εταιρεία αυτή συνεργαζόταν μέ την Τράπεζα Θεσσαλονίκης, στην οποία είχε πίστωση 70.000 στερλινών, ενώ στη Γερμανία συνεργαζόταν μέ τη Deutsche Bank. 'Η κρίση των έτών 1907-8 δέν επέτρεψε στην Τράπεζα Θεσσαλονίκης νά διατηρήσει ύψηλές πιστώσεις στην εταιρεία Speider, μέ αποτέλεσμα ή τελευταία νά ψυχρανθεί και στραφεί σέ άλλες τράπεζες, "Ετσι, πραγματοποιήθηκε μιá επαφή του διευθυντή των μεταλλείων Μπουφέντ μέ την Τράπεζα της 'Ανατολής τόν 'Οκτώβριο του 1908. 'Ο Μπουφέντς ζήτησε πίστωση 30.000 Λ. Τ. σέ τρεχούμενο λογαριασμό, του οποίου ή κίνηση θά συνίστατο σέ έμβάσματα της Τράπεζας της 'Ανατολής στην Καβάλα [μετρήτια και λίρες], και θά καλυπτόταν μέ συνάλλαγμα μέσω της Deutsche Bank. 'Η συμφωνία ήταν μεγάλη γιά τό υποκατάστημα Θεσσαλονίκης, μέ τό όποιο ή έπιχείρηση είχε την πρώτη επαφή, και ό Μπουφέντς παραπέμφθηκε στην 'Αθήνα, συνοδευόμενος από θερμές συνηγορίες του Γεωργιάδη⁵⁹. Δέν φαίνεται όμως από πούθενά ότι δόθηκε συνέχεια στην υπόθεση αυτή, χωρίς νά αποκλείεται και τό αντίθετο. Δέ μνημονεύεται πάντως οτιδήποτε στην συνέχεια της αλληλογραφίας του υποκαταστήματος μέ την

57. ΑΤΑ, φ. 1733, 171

58. 'Ο.π.

59. 'Ο.π., έγγρ. 2.10.1908.

Ἀθήνα. Ἀλλωστε ἐκτός ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς πίστωσης, ἡ κίνηση τοῦ λογαριασμοῦ ἦταν ἴσως δυσανάλογη γιά νά καλυφθεῖ ἀπό τόν ἀνταποκριτή τῆς Τράπεζας στήν Καβάλα καπνέμπορο Κολοκυθᾶ [ὑπολογίζοταν σέ 2.000.000 μάρκα ἐτησίως] καί ἀπαιτοῦσε ἐνδεχομένως ἐπιτόπια παρουσία τῆς Τράπεζας. Ἐξάλλου καί ἡ Ὀθωμανική ἐποφθαλμοῦσε τόν οἶκο Sreidel⁶⁰.

Τόν ἐπόμενο μήνα ἡ Τράπεζα Ἀνατολῆς, φοβούμενη ἴσως νά μὴν ἀποκλεισθεῖ ἀπό τήν περιοχή καί ἐκτιμώντας ὅτι, ἐάν ἔπρεπε τελικά νά ἀνταγωνισθεῖ τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν, θά ἦταν καλύτερο νά τό πράξει ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἡ τελευταία ἀποκτήσει θέσεις ὑπεροχῆς στίς Σέρρες, ἀποφασίζει νά ἰδρῦσει πρακτορεῖο στήν πόλη αὐτή. Τό συμβούλιο ἀποδέχθηκε τήν ἐπίσημη τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν προϋπολογισμό δαπανῶν καθὼς καί τήν πρότασή του νά τοποθετηθεῖ διευθυντής ὁ Κ. Β. Σταμούλης. Ἡ σημασία τῆς κίνησης αὐτῆς εἶναι ἐμφανής: ἐπιλέγοντας ἕναν τοπικό τραπεζίτη γιά νά διευθύνει τό πρακτορεῖο, ἡ Τράπεζα κερδίζει τό χαμένο ἔδαφος ἀπέναντι στόν ἀνταγωνιστή της, ἀφοῦ ὄχι μόνον ὁ Σταμούλης γνώριζε πρόσωπα καί πράγματα, ἀλλά ἀσκοῦσε ἤδη ἀνάλογες ἐργασίες. Ὁ διορισμός τοῦ Σταμούλη ἐγινε μέ τήν προϋπόθεση ὅτι θά σταματοῦσε τίς προσωπικῆς δραστηριότητές του ὡς τραπεζίτης καί ἔμπορος⁶¹.

Συνδιευθυντής διορίσθηκε ὁ Δ. Γκίνης, ὡς τότε ἐντεταλμένος τῆς διεύθυνσης καί ταμίας τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης, πρόσωπο ἔμπιστο, στό ὁποῖο εἶχαν ἀνατεθεῖ ὡς τότε πολλές λεπτές ὑποθέσεις⁶². Τῇ θέσῃ τοῦ Γκίνη πῆρε ὁ Ἱ. Καπέτης, μετέπειτα ταμίας τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη⁶³.

60. Ὁ.π. Τό κτίριο διαχείρισης τῆς ἐταιρείας, ὀνομαζόμενο ἀπό τοὺς κατοίκους «παλάτι», σῴζεται στά Λιμενάρια τῆς Θάσου. Τίς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας συνέχισε ἀργότερα ἡ KRUPP. Βλ. Χατζηθεοδῶρου Γ., «Πῶς τό ἑλληνικό κράτος ἀχρηστεῖται κάθε ἐνδιαφέρων γιά ξένες ἐπενδύσεις», *Οἰκονομικός Ταχυδρόμος*, φ. 53 (2017), 31.12.1992, σ. 71.

61. Ὁ.π., ἔγγρ. 8.11.1909. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 7.

62. Ὅπως ἡ μετάβαση, ὑπὸ στρατιωτικῆς συνοδείας, στή Δυτικὴ Μακεδονία γιά τόν διακανονισμό ὀφειλῆς τοῦ βουλευτῆ τῆς ὀθωμανικῆς βουλῆς Μπούσιου, ἀποστολὴ στό Ἅγιο Ὅρος γιά προσέλευση καταθέσεων καί ταξίδια στή Νάουσα γιά ἐπιτόπιες δανειοδοτήσεις πρὸς ἐμπόρους κοικουλίων. ΑΤΑ, φ. 1732 (ἔγγρ. 16.1.1908, 19.6.1908 κτλ.).

63. Ἡ περίπτωση Καπέτη ἀναφέρεται ἐδῶ ὡς παράδειγμα ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας ἐνός ἀπογόνου ἐνδοξης μακεδονικῆς οἰκογένειας. Ὁ Ἰωάννης Καπέτης γεννήθηκε στίς Σέρρες στή 1880. Ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Σερρῶν καί τῆς ἐμπορικῆς γαλλικῆς σχολῆς Guiraud. Ὑπηρετῆσε ἐπὶ ὀκταετία στόν οἶκο Herzog στήν Καβάλα, στή Δράμα καί στήν Ξάνθη. Στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς προσλήφθηκε στή 1908, μέ ἀρχικό μισθό 150 φράγκων μηνιαίως. Τὴν ἀπαραίτητη ἐγγύηση ὑπὲρ αὐτοῦ γιά τό ποσόν τῶν 20.000 φράγκων ἔδωσε ὁ ἔμπορος τῆς Θεσσαλονικῆς Πεονικίδης. Ἡ ἐγγύηση ἦταν προϋπόθεση γιά τὴν ἀνάθεση ταμειακῶν καθηκόντων (ΑΤΑ 1732 σσ. 23 καί 42).

Στά 1913 προσλήφθηκε ὡς ταμίας στήν Ἑθνικὴ Τράπεζα καί στή 1917 ἔπαιρνε μισθό περί τὰ 400 φράγκα μηνιαίως (ἀρχεῖο ΕΤΕ). Στά 1940 ὑπηρετοῦσε ἀκόμη στήν Ἑθνικὴ. Πρώτος στήν

Ὁ Σταμούλης ἀποδέχθηκε τὸν διορισμὸ καὶ ἄρχισε ἀμέσως, σέ συνεργασία μὲ τὸ ὑποκατάστημα τῆς Θεσσαλονίκης, νά συντάσσει πιστωτικούς καταλόγους, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 1910 τὸ πρακτορεῖο νά ξεκινήσει τίς πιστοδοτήσεις του. Λίγο καιρὸ ἀργότερα ἡ Τράπεζα ἵδρυσε πρακτορεῖο καὶ στὸ Ζαζίκι τῆς Αἰγύπτου ἐν ὄψει τῆς αὔξησής τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου της⁶⁴.

6. Ὁψεις λειτουργίας τοῦ πρακτορείου Σεργῶν

Ἡ ταυτόχρονη ἵδρυση ὑποκαταστημάτων τῶν δύο ἐλληνικῶν τραπεζῶν στὶς Σέρρες προκάλεσε τὴν περιέργεια καὶ τὴ δυσπιστία τοῦ μπουεσαρίφη, τοῦ διοικητῆ τοῦ σαντζακίου Σεργῶν, ὁ ὁποῖος «δὲν ἠδύνατο νά ἐννοήσῃ πῶς ἐν ᾧ ἐλάχιστῃ τραπεζικῇ ἐργασίᾳ ὑπάρχει, ἔσπευσαν νά ἐγκατασταθῶσι δύο ἐλληνικαὶ τράπεζαι»⁶⁵. Ὁ μπουεσαρίφης ἔσπευσε νά ἀπευθύνει στὸν βαλή, τὸν διοικητῆ τοῦ βιλαετίου, τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο:

«Πληροφοροῦμαι ὅτι τὰ ἐσχάτως ἐν τῇ πόλει μας ἰδρυθέντα Ὑποκαταστήματα τῶν ἐν Ἀθήναις ἔχουσῶν τὰς ἑδρας τῶν ἐλληνικῶν Τραπεζῶν Ἀνατολῆς καὶ Ἀθηνῶν, ἐξυπηρετοῦσι καθαρῶς ἐθνικοὺς σκοποὺς ἐρχόμενα εἰς συγχρωτισμὸν καὶ συνεννοούμενα μετὰ τῶν ἐπίσης παρομοίους σκοποὺς ἐπιδιωκόντων περιοδεούντων πρακτόρων ἐλληνικῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιρειῶν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡναγκάσθη ἐσχάτως ν' ἀπελάσω ἐντεῦθεν ἓνα τοιοῦτον περιοδεύοντα πράκτορα. Ἐκτός δὲ τοῦτου αἰ ρηθεῖσαι Τράπεζαι συντελοῦσιν ὄχι πρὸς τὴν τοῦ τόπου ὠφέλειαν, ἀλλὰ φυγάδουσιν τοῦ χρήματος εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐφ' ᾧ συνιστῶ ὅπως γίνωσι τὰ δέοντα διαβήματα καὶ κατηχηθῇ καταλλήλως ὁ λαὸς ἵνα ἀπόσχη πάσης οἰασδήποτε μετὰ τῶν Τραπεζῶν τούτων συναλλαγῆς, ἀναγκασθῶσι δὲ οὕτω ὅσον τάχιον νά ἀπομακρυνθῶσιν ἐντεῦθεν»⁶⁶.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ χειρόγραφη σημείωση στὸ ἔγγραφο, ποὺ περιλαμ-

ἐπετηρίδα στὸ βαθμὸ τοῦ Τμηματάρχῃ Β' Τάξεως, τὸν ὁποῖο κατεῖχε ἀπὸ τὸ 1930, 55ος στήν ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία τῆς Τράπεζας. Εἶχε μεταταγῇ ἤδη στὸν λογιστικὸ κλάδο. Δὲν εἶναι γνωστὸ ποῦ ὑπηρετοῦσε, ὅχι ὁμως στὴ Θεσσαλονίκη (Ἐπετηρίς τοῦ Προσωπικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος Ἰούλιος τοῦ 1940, ΕΤΕ - Τμήμα Προσωπικοῦ).

Στὴν πυρκαγιά τοῦ 1917 ὁ Καπέτης μαζί μὲ τὸν Ρόζη, μετέπειτα διευθυντὴ τοῦ ὑποκαταστήματος, ἔσωσαν ἀπὸ τίς φλόγες τὸ χρηματικὸ, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑποκαταστήματος. Νωρίτερα, στὴ διάρκεια τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης τῆς Θεσσαλονίκης, ὅταν ὁ διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος Κ. Κριεζῆς ἀπομακρύνθηκε, τὰ ἴδια πρόσωπα ἀνέλαβαν τὴν προσωρινὴ διεύθυνση (Χερίμογλου Ε., *Ἡ ἱδρυση τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς ΕΤΕ στὴ Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1988). Ἀς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ἰωάννης Καπέτης ἦταν δισέγγονος τοῦ Σεργαίου Ἐμμανουὴλ Παπῆ (ἡ ἐκ πατρὸς μάμη του ἦταν ἡ Ἑλένη Παπῆ, θυγατέρα τοῦ ἥρωα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως στὴ Μακεδονία). Τὸν μνημονεῖ ὁ Π. Θ. Πέννας, ὡς ἐπιζῶντα στὰ 1966 καὶ διατελέσαντα διευθυντὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις Καταστήματος τῆς Τραπεζῆς, στὸ ἔργο του *Ἱστορία τῶν Σεργῶν*, σ. 169.

64. Καριζώνη, ὁ.π.

65. ΑΤΑ, φ. 1733, ἔγγρ. 27.3.1910.

66. Ὁ.π., σ. 254.

βάνει ἀντίγραφο τοῦ κειμένου τοῦ μοναστερίφῃ, στό ἀρχεῖο τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ πράκτορας πού ἀπελάθηκε ἦταν ὁ Ἀδαμάντιος Πέτσος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας ζωῆς «Ἡ Ἀνατολή»⁶⁷.

Ὁ βαλῆς παρέπεμψε τὸ ἔγγραφο αὐτὸ στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖο ἀπάντησε ζητώντας πληροφορίες γιὰ τίς δύο τράπεζες (πότε ἰδρῦθηκαν, ποιές καί πού ἔκαναν ἐργασίες κτλ.). Ὁ βαλῆς ἔστειλε τὸν φάκελο στό Ἐμπορικὸ Ἐπιμελητήριό τῆς Θεσσαλονίκης, ζητώντας τὴ γνώμη του πάνω στό θέμα. Τὸ Ἐπιμελητήριό περιορίστηκε σέ μερικές τυπικές παρατηρήσεις διαδικαστικῆς φύσεως, σχετικὰ μὲ τὴ μὴ συμμόρφωση τῶν δύο τραπεζῶν πρὸς τὸν νόμο περὶ ξένων ἐταιρειῶν, διότι οἱ δύο τράπεζες δὲν εἶχαν λάβει κανονικὴ ἄδεια ἐγκαταστάσεως. Τὸ ἔγγραφο τοῦ Ἐπιμελητηρίου διαβιβάστηκε μέσω τοῦ βιλαετίου στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρὰ του ἐπέστρεψε τὸν φάκελο στὸν βαλὴ γιὰ περισσότερες διευκρινίσεις. Ὁ νομάρχης ἐπανῆλθε στὸν μοναστερίφῃ κι αὐτὸς στὸν δῆμαρχο Ἀκὴλ βέη, ὁ ὁποῖος γνωμοδότησε ὡς ἑξῆς⁶⁸:

«Ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὠφέλεια τοῦ τόπου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων Τραπεζῶν εἶναι ἀνωτέρα πάσης συζητήσεως καὶ ὑπονοίας. Εἶναι ἰδρύματα καθαρῶς ἐμπορικά, ὅχι μόνον ποικιλοτρόπως ὠφελοῦντα, ἀλλὰ καὶ συντελοῦντα εἰς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ τόπου. Συνάπτουσι δὲ παντὸς εἶδους πράξεις τραπεζικάς, ἐκτὸς ἀκινήτων». Ὁ Ἀκὴλ βέης ἔσπευσε νὰ ἐνημερώσει καὶ προφορικὰ τὸν διοικητὴ τοῦ σαντζακίου γιὰ τίς ἀπόψεις του καὶ ἴσως τὸν μετέπεισε, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸν φιλικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὁ διοικητὴς ὑποδέχθηκε, μία ἐβδομάδα ἀργότερα, τὸν Γεωργιάδη. Ὁ Ὁ Ἕλληνας διευθυντὴς ἐπισκέφθηκε τὸν Τοῦρκο ἀξιωματοῦχο καὶ ἀνέπτυξε τοὺς σκοποὺς τῆς Τράπεζας, χωρὶς νὰ κάνει λόγο γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐγγράφου, τονίζοντας μὲ ἔμφαση ὅτι ἡ πρόθεση τῆς Τράπεζας ἦταν νὰ χρηματοδοτεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ θρησκευμα καὶ ἐθνικότητα, «πᾶν προοδευτικὸν στοιχεῖον τεῖνον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ληθάργου ὑφ' οὗ κατέχονται οἱ κάτοικοι τῶν Σερρών»⁶⁹.

Ἀπευθυνόμενος, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Θεσσαλονίκη, πρὸς τὴ γενικὴ διεύθυνση τῆς Τράπεζας στὴν Ἀθήνα, ὁ Γεωργιάδης ἀποδίδει τὴ δυσπιστία τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν στίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν. Γι' αὐτὸ δίδει στό Πρακτορεῖο Σερρῶν ἐντολὴ νὰ ἀποφεύγῃ κάθε ἐνέργεια πού θὰ μπορούσε νὰ δώσει ἀφορμὴ σὲ ἄλλες παρεξηγήσεις. «Ἐλπίζομεν» καταλήγει, «ὅτι ἐπιτέλους θέλει ἐκλείψῃ ἡ δυστυχῶς ἐρριζωθεῖσα, καὶ τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς, παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς σφαλερὰ ἰδέα περὶ τοῦ προορισμοῦ

67. Ὁ.π. Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία «Ἀνατολή» ἦταν θυγατρικὴ τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς.

68. Ὁ.π., σσ. 249-255.

69. Ὁ.π.

τῆς Τραπεζῆς μας»⁷⁰.

Δέν εἶναι, ὥστόσο, βέβαιο ὅτι δέν ὑπῆρξε ἀφορμή, οὔτε ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ μοντεσαρίφη γιά τόν προορισμό τῆς Τράπεζας ἦταν ἐσφαλμένη καί μάλιστα δίχως ἀφορμή. Ὁ Σταμούλης ἔχει πατριωτική δράση, γι' αὐτό κι ὅταν οἱ Βούλγαροι μπαίνουν στήν πόλη τόν Ἰούλιο τοῦ 1913, συλλαμβάνεται καί ἀφοῦ βασανιστεῖ, ἐκτελεῖται⁷¹. Ὁ Γκίνης γλιτώνει, γιατί προλαβαίνει καί ἐπιστρέφει στή Θεσσαλονίκη⁷². Ἀλλά γιά τόν Γκίνη ἔχουμε κι ἓνα ἄλλο στοιχεῖο. Ὅταν στά 1913 ὁ Κοφινᾶς, ὡς διευθυντής τῶν οικονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Μακεδονίας, παρεμβαίνει ὑπέρ τοῦ συνδιευθυντῆ τῶν Σερρῶν, γιά νά προσληφθεῖ στήν Ἐθνική Τράπεζα στή Θεσσαλονίκη —διότι ὁ Γκίνης «στεναχωρεῖται» ἀπό τή βουλγαρική παρουσία στίς Σέρρες— ἐπικαλεῖται καί τήν ὑποστήριξη τοῦ Λάμπρου Κορομηλά, κάτι πού δείχνει ὅτι ὁ Γκίνης δέν ἦταν ξένος πρὸς τόν Μακεδονικό ἀγώνα⁷³.

Κανεῖς ἀπ' ὅσους ἀναμείχθηκαν στήν ὑπόθεση πού ξεκίνησε ὁ μοντεσαρίφης δέν δοκίμασε, ἄλλωστε, νά ἀνατρέψει τοὺς ἰσχυρισμούς του, ὅτι οἱ ἑλληνικές τράπεζες ὑπηρετοῦσαν ἐθνικούς σκοπούς. Ὁ Γεωργιάδης ἀποφεύγει συστηματικά ν' ἀναφερθεῖ στήν ἀπέλαση τοῦ Πέτσου καί στίς ἐπαφές του μέ τό πρακτορεῖο. Ὁ βαλῆς ἀποφεύγει νά πάρει θέση σέ ἓνα ζήτημα πού μπορεῖ νά ἐξελιχθεῖ ἄσχημα, ἐνῶ τό Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο —ἀπό ἀκριτομυθίες τῶν μελῶν τοῦ ὁποίου πληροφορεῖται ἡ Τράπεζα τό ὅλο θέμα— περιορίζεται σέ τυπικές διαδικαστικές παρατηρήσεις. Γιά νά ἀναγνωριστοῦν ἐπίσημα οἱ τράπεζες, ἔπρεπε νά στείλουν στήν Κωνσταντινούπολη πρὸς ἔγκριση τό καταστατικό τους. Σ' αὐτή τήν περίπτωση ὑπῆρχε ὁ φόβος νά θέσουν οἱ ἀρχές τήν τροποποίηση ὀρισμένων διατάξεων του ὡς ἀναγκαῖο ὄρο γιά νά χορηγήσουν τήν ἄδεια ἐγκαταστάσεως. Γι' αὐτό καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἀπέφυγε νά ὑποβάλει τό καταστατικό καί λειτουργεῖ, κατά κάποιον τρόπο, ἀνεπίσημα. Οἱ διάφορες συμβάσεις ὑπογράφονταν ἔτσι ἀπό τοὺς διευθυντές, ὡς φυσικά πρόσωπα, ἀφοῦ ὁ νόμος δέν ἀναγνώριζε τίς τράπεζες ὡς νομικά πρόσωπα. Μόνον στά 1910, μέ παρότρυνση τοῦ δικηγόρου Σαλέμ⁷⁴, πού εἶχε μόλις ἐγκατασταθεῖ στήν Κωνσταντινούπολη, ἀρχίζει ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ν' ἀντιμετωπίζει σοβαρά τήν περίπτωση ὑποβολῆς τοῦ καταστατικοῦ μέ τό αἶτημα τῆς παροχῆς ἀδείας ἐγκαταστάσεως⁷⁵. Τέλος, ὁ Ἀκὴλ βέης, ἐκσυγχρονιστής καί «φιλέλλην» δήμαρχος Σερρῶν, προβάλλει τήν οικονομική σημασία τῆς τραπεζικῆς παρουσίας, ἀνατρέποντας ἔτσι τίς

70. Ὁ.π.

71. ΑΤΑ 1740 καί Πέννας Π., *Ἱστορία τῶν Σερρῶν*, σ. 346.

72. ΑΤΑ 1740.

73. Χεκίμογλου Ε., *Κοφινᾶς πρὸς Διομήδη*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 30.

74. Ὁ.π., 34.

75. ΑΤΑ, φ. 1735, σ. 169.

ἐπιφυλάξεις τοῦ τοπικοῦ διοικητῆ. Ὅχι ὁμως κι αὐτές πού συνδέονται μέ τήν ἐθνική δράση τῆς Τράπεζας.

Ὑπάρχουν βέβαια καί ἄλλα γεγονότα πού ἐρμηνεύουν τή στάση τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Οἱ ἐλληνοτουρκικές σχέσεις εἶναι κατά τήν ἐποχή αὐτή ὀξυμμένες, ἔτσι ὥστε τόν Ἰούνιο 1910, κηρύσσεται αὐστηρό μποϊκοτάζ ἐναντίον τῶν πλοίων μέ ἐλληνική σημαία⁷⁶. Τόν Μάιο μποϊκοτάρονται ἀνοιχτά ἀπό τό Νεοτουρκικό Κομιτάτο τά ἐλληνικά καταστήματα, οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὁποίων δέν εἶχαν ὀθωμανική ὑπηκοότητα. Ὅμάδες ἐξαγριωμένων Τούρκων ἀναρτοῦν ἐπιγραφές στίς εἰσόδους τῶν καταστημάτων, πού προειδοποιοῦν γιά τό μποϊκοτάζ. Οἱ πελάτες πού δοκιμάζουν νά μποῦν στά καταστήματα αὐτά πετιοῦνται ἔξω μέ τή βία. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, οἱ ὁμάδες τῶν νεοτούρκων παραμένουν ἔξω ἀπό τά καταστήματα καί ἐμποδίζουν τήν εἴσοδο πελατῶν. Μία τέτοια ἐπιγραφή τοποθετοῦν ἔξω ἀπό τίς ἀποθήκες τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη. Χειρότερη μεταχείριση ὑφίσταται τό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν στήν Ξάνθη. Ἀκόμη ὁ ὑπάλληλος τῆς τράπεζας αὐτῆς πού πηγαίνει στή Γευγελή, γιά νά χρηματοδοτήσει τοὺς ἐμπόρους κουνουλίων, προειδοποιεῖται, χωρίς προσχήματα, νά ἐπιστρέψει ἀμέσως στή Θεσσαλονίκη, ἂν ἀγαπᾷ τόν μάταιο τοῦτο κόσμος⁷⁷. Τό κλίμα αὐτό ἐξηγεῖ ἴσως τό διάβημα τοῦ μουτεσαρίφη.

Ἀλλά καί ἡ ἐξήγηση πού δίνει ὁ Γεωργιάδης σχετικά μέ τίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν ἔχει ἴσως κάποια βάση. Ἦδη, τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1910, τό Πρακτορεῖο Σερρών ἔχει συγκεντρώσει 85 πιστούχους, κυρίως Ἑλλήνες μικροῖδιοκτῆτες καί καλλιεργητές καπνῶν⁷⁸. Τόν ἐπόμενο μῆνα ἡ Αὐτοκρατορική Ὄθωμανική Τράπεζα ἐγκαθίσταται στίς Σέρρες μέ Ἑλληνα διευθυντή, τόν Χαραλαμπίδη⁷⁹. Ἐνας νέος πελάτης τῶν τραπεζῶν ἐμφανίζεται: ἡ δημορχία, ἡ ὁποία ἀποφασίζει νά ἀνεγείρει δημοτική ἀγορά μέ 40-50 μικρά καταστήματα. Γιά τόν σκοπό αὐτόν ἀναζητᾷ δάνειο 3.000 λιρῶν, τό ὁποῖο θά ἐπιστρέψει σέ 3-4 χρόνια, ἀπό τά ἐνοίκια πού θά εἰσπράττει ἀπό τά καταστήματα τῆς ἀγορᾶς. Ὁ δήμαρχος ἀπευθύνεται στόν ἐβραϊκό τραπεζικό οἶκο Simantov & Azaria, ὁ ὁποῖος προσφέρεται νά παραχωρήσει τό δάνειο μέ τόκο 7%. Ὁ οἶκος ἀντιπροτείνει ἐπίσης νά αὐξήσει τό ποσό τῶν δανείων, μέ μειωμένο μάλιστα ἐπιτόκιο, ἂν τό δάνειο ὑπερβεῖ τίς 5.000 λίρες. Ἡ ἀντιπρόταση αὐτή κάνει τόν Χατζηλάζαρο νά σκεφθεῖ ὅτι πίσω ἀπό τόν τοπικό τραπεζικό οἶκο κρύβεται ἡ Ὄθωμανική ἢ ἡ Τράπεζα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνδιαφέρον γιά τή χορήγηση τοῦ δανείου δείχνει καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, προσφερόμενη νά χορηγήσει τό δάνειο μέ ἀκόμη χαμηλότερο ἐπιτόκιο, προκειμένου νά

76. Ὁ.π., σ. 225.

77. Ὁ.π., σ. 294.

78. Ὁ.π., σ. 144.

79. Ὁ.π., σ. 178.

ἀποκαταστήσει τίς σχέσεις της μέ τίς ὀθωμανικές ἀρχές⁸⁰.

Οἱ καπνέμποροι τῶν Σερρών διαθέτουν μεγάλη οἰκονομική ἐπιφάνεια καί προσφέρονται γιά χρηματοδότηση. Ἡ Τράπεζα προσελκύει ἕναν τέτοιο ἔμπορο, τόν Ναήμ, μέ περιουσία πάνω ἀπό 15.000 Λ. Τ., ὁ ὁποῖος πραγματοποιοῖ ἀγορές καπνῶν γιά λογαριασμό τοῦ οἴκου Δουλκαρίδη τοῦ Καΐρου⁸¹. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ Ναήμ θά εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη ἀποτυχημένη ἐπιχείρηση τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στίς Σέρρες, πού θά διδάξει πολλά στούς ὑπευθύνους της γιά τίς παγίδες πού κρύβει ἡ χρηματοδότηση τοῦ καπνοῦ. Θά δοῦμε αὐτή τήν ὑπόθεση ἰδιαιτέρως.

Παρά τήν ὑπαρξη δύο ἀκόμη Τραπεζῶν, ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου εἶναι ταχύτατη καί δικαίῳνι μέ τό παραπάνω τίς ἀρχικές ἐκτιμήσεις τοῦ Γεωργιάδη. Τόν Ἰούνιο οἱ πιστοῦχοι φτάνουν κιάλας τούς 224, χωρίς στόν ἀριθμό αὐτόν νά περιλαμβάνονται οἱ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἐπαιρναν καί τά μεγαλύτερα δάνεια. Ἡ πλειοψηφία τῶν πιστούχων δανεῖζεται μικρά ποσά, κάτω ἀπό 100 λίρες. Ἐνδεικτικό στοιχεῖο γιά τόν βαθμό ἀνάπτυξης τῶν ἐργασιῶν εἶναι ὅτι τό πρακτορεῖο χρησιμοποιοῖ, μόλις 6 μῆνες ἀπό τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν του, κεφάλαιο 35.000 λιρῶν, τό ὁποῖο προμηθεύεται ἀπό τό ὑποκατάστημα τῆς Θεσσαλονίκης. Ποσό δηλαδή πολύ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι ὑπολόγιζε ἀρχικά ὁ Γεωργιάδης⁸².

Δέν ἔχει ἴσως μεγάλη ἱστορική σημασία, εἶναι ὅμως πολύ χαρακτηριστικό γιά τήν ὀργάνωση καί τή λειτουργία τῶν τραπεζῶν στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα τό ἐνδιαφέρον μέ τό ὁποῖο παρακολουθοῦνται τόσο ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου ὅσο καί ἡ τυπικότητα τῆς διεξαγωγῆς τους. Τόν Αὐγούστο τοῦ 1910 τό πρακτορεῖο ἐπιθεωρεῖται ἀπό τόν Κωνσταντουλάκη, ὑποδιευθυντή πλέον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης⁸³. Ὁ Κωνσταντουλάκης διαπιστώνει σωρεία πιστωτικῶν ὑπερβάσεων καί ἐπισημαίνει περικοπές χρηματοδοτήσεων, γιά τίς ὁποῖες τό πρακτορεῖο δέν ἔχει πάρει ἔγκριση ἀπό τή διεύθυνση τῆς Θεσσαλονίκης ἢ τή γενική διεύθυνση τῆς Ἀθήνας. Προφανῶς ὁ Σταμούλης δέν μπόρεσε ἀμέσως νά προσαρμοσθεῖ στήν ἱεραρχική πειθαρχία τῆς Τράπεζας, διατηρώντας τό πνεῦμα τοῦ ἀνεξάρτητου τραπεζίτη. Ἐκτός ὅμως ἀπό τό πνεῦμα, ἐξακολουθεῖ νά διατηρεῖ καί τό τραπεζικό γραφεῖο του, μέ τό πρόσχημα ὅτι δέν εἶναι εὐχερής ἡ ἄμεση ἐγκαθάρσις του. Μετά ἀπό πιέσεις τό γραφεῖο θά ἀλλάξει ἐπωνυμία καί θά μεταβιβαστεῖ στά παιδιά του. Παρατυπίες διαπιστώνονται καί στήν ἀποδοχή τῶν συναλλαγματικῶν, οἱ ὁποῖες πάσχουν ἀπό ἑλλειψη τυπικότητας. Τέλος, ἡ διεύθυνση τοῦ πρακτορείου ἐπικρίνεται, διότι δέν ἔδινε τήν πρέπουσα ση-

80. ΑΤΑ, φάκ. 1733, σ. 144.

81. Αὐτ.

82. Ὁ.π., σσ. 246, 254 καί 434.

83. Ὁ.π., σ. 317.

μασία στή λογιστική τάξη. Ὅλα αὐτά εἶναι βέβαια λεπτομέρειες μπροστά στήν ἀναμφισβήτητη καί ταχεῖα πρόοδο τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου, ὑπέκρυπταν ὅμως πολλοὺς κινδύνους⁸⁴.

Ὁ κυριότερος πελάτης τοῦ πρακτορείου, ὁ Ἀβδουραχμάν Ναήμ, ἀποδείχθηκε ἀφερέγγυος καί κακόπιστος. Τό καλοκαίρι τοῦ 1911, ὁ Χατζηλάζαρος εἰδοποιεῖται ἀπό τίς Σέρρες ὅτι ἡ ποσότητα τοῦ ἐνεχυριασμένου καπνοῦ εἶναι ἑλλειπής. Πηγαίνει ἀμέσως στήν πόλη αὐτή, ὅπου ἀντιμετωπίζει τήν ἄρνηση τοῦ Ναήμ νά ἐπιτρέψει τό ζύγισμα τῶν καπνῶν, μέ τό πρόσχημα ὅτι θά προκύψει φθορά στά καπνά καί ὅτι θά ὑποστεῖ βλάβη ἡ καλή ἐμπορική φήμη του ἀπό μία ἔνδειξη δυσπιστίας ἐκ μέρους τῆς Τράπεζας.

Προσπαθώντας νά πείσει τόν Ναήμ, σέ μία προσωπική συζήτηση μαζί του, ὁ Χατζηλάζαρος δέχεται σαφεῖς ἀπειλές. Ὁ Ναήμ τοῦ λέει ὅτι «αἱ Ἑλληνικάι Τράπεζαι (ἐννοεῖ καί τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν πού ἐπίσης τόν χρηματοδοτοῦσε μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ἀντιμετώπιζε τό ἴδιο πρόβλημα μέ τό ἐνέχυρο) τόν ἐβλαψαν καιρίως καί ζητοῦν νῦν νά τόν καταστρέψουν ἐντελῶς, ἀλλ' εὐτυχῶς δι' αὐτόν ἡ Κυβέρνησις καί τό Κοιμῶντον δέν θά ἐπιτρέψωσιν τήν καταστροφὴν παλαιᾶς Ὀθωμανικῆς οἰκογενείας παρ' Ἑλλήνων». Οἱ δύο Τράπεζες τόν εἶχαν χρηματοδοτήσει, ἀπό κοινοῦ, μέ 18.000 λίρες⁸⁵.

Ὁ Χατζηλάζαρος, ἐκτιμώντας ὅτι ὑπῆρχε πραγματικός κίνδυνος ἀπό τήν πλευρά τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κοιμῶντου, δέν ἐπέμεινε στήν ἀξίωσή του νά ζυγιστεῖ τό ἐνέχυρο. Προχώρησε ὅμως στόν χονδρικό ὑπολογισμό τῆς ποσότητας, καταλήγοντας σέ συνεργασία μέ τόν Παπαβασιλείου, τόν Ἑλληνα διευθυντή τοῦ οἴκου Ναήμ, ὅτι τό ἔλλειμμα ἔφτανε τίς 7.500 ὀκάδες. Τό ἐνέχυρο πού ἀπέμενε κάλυπτε τήν ἀπαίτηση τῶν τραπεζῶν, ἀλλά οἱ τιμές ἦταν χαμηλές καί ἡ ἀγορά σέ ὕφεση, ἔτσι ὥστε τά καπνά δέν μπορούσαν νά πουληθοῦν ἀμέσως. Βέβαια, οἱ ἀδελφοί Ναήμ εἶχαν συνολικὴ περιουσία 35.000 Λ. Τ., ἀλλά οἱ ἑλληνικὲς τράπεζες κατέληξαν πῶς δέν ἔπρεπε νά προχωρήσουν σέ δικαστικά μέτρα σέ βάρος τῆς περιουσίας αὐτῆς, γιατί οἱ ἀτέλειες τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου ἴσως ἔδιναν περιθώριο στοὺς ὀφειλέτες νά μεταβιβάσουν τὰ ὑπέγγυα ἀκίνητα. Ὡς σημειωθεῖ ὅτι οἱ Ναήμ εἶχαν κι ἄλλες ὀφειλές, ἐκτός ἀπὸ τὰ δάνεια μέ ἐνέχυρο καπνῶν. Ὁ Χατζηλάζαρος ἐρεῦνησε τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖο προέκυψε ἡ διαφορὰ στήν ποσότητα τοῦ ἐνεχύρου, καί κατέληξε σέ ὁρισμένα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα θά παραθέσουμε αὐτοῦσια⁸⁶.

Ἀπὸ τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ φαίνονται ἀνάγλυφες οἱ συνθήκες, μέσα στίς ὁποῖες λειτουργοῦσαν οἱ ἑλληνικὲς τράπεζες στήν περίοδο αὐτή, στόν μακεδονικὸ χῶρο. Ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στόν δυτικὸ ὀρθολογισμό μιᾶς

84. ΑΤΑ, φ. 1733, ἔγγρ. 19.8.1910.

85. Ὁ.π., ἔγγρ. 20.6.1911.

86. Ὁ.π.

καπιταλιστικής επιχείρησης καί στόν παραλογισμό τοῦ ὀθωμανικοῦ κοινο-
νικοῦ πλαισίου εἶναι κραυγαλέα.

Ὁ Χατζηλάζαρος ἐξηγεῖ στή γενική διεύθυνση στήν Ἀθήνα, πῶς ἔγινε ἡ ἀπάτη καί ἀφοῦ ἐντοπίζει τήν αἰτία της, ὅτι δηλαδή ὁ Ναήμ θά ἔπρεπε νά ἐπιστρέψει ἕνα μέρος τῶν δανείων του, πράγμα πού τόν ἔφερε σέ «στενο-
χώρια», περιγράφει τήν ἀδυναμία νά ἐξασφαλίσουν οἱ τράπεζες τά συμφέ-
ροντά τους καί καταλήγει ὅτι ἡ ὑπόθεση θά πρέπει νά σκεπαστεῖ καί νά
ἀποσιωπηθεῖ. Μία ὑπόθεση γνωστή, ὅπως φαίνεται, σέ ὅλους τοὺς τοπικούς
παράγοντες.

«Φαίνεται ὅτι ἐγένοντο παρὰ τοῦ Α. Ν.* ἡ ἀνθρώπων του πλαστοί σερε-
ναμέδες διὰ ποσότητας καπνῶν ἀνυπάρχοντες, προερχομένας δὴθεν ἐκ δια-
φόρων χωρίων τῆς περιφερείας Σερρών. Οἱ σερεναμέδες οὗτοι ἔφερον γνη-
σίας ὑπογραφάς τῶν μουχτάρηδων τῶν διαφόρων χωρίων, παρουσιάζοντο δὲ
εἰς τὸ ἐν Σέρραις Μονοπώλιον Καπνῶν, συνοδεύόμενοι ὑπὸ αἰτήσεως ἐκ μέ-
ρους τῶν δύο Τραπεζῶν (διὰ λογ/σμόν τοῦ Ἀβδ. Ναήμ), ὅπως ζυγισθῶσι τὰ
καπνὰ, γίνη ἡ μεταβίβασις αὐτῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν Τραπεζῶν ἐν τοῖς βιβλίοις
τοῦ Μονοπωλίου καί πληρωθῇ τὸ σχετικὸν δέκατον.

Εἰς τὸ Μονοπώλιον παρουσίαζεν ὁ Ἀβδ. Ναήμ ἤδη ζυγισθέντα δέματα,
ὧν ἐν τῷ μεταξὺ ἥλλασε τὰ σήματα καί ἀριθμούς, ὥς ἀντιπροσωπεύοντα τὰς
μερίδας τῶν παρουσιαζομένων σερεναμέδων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ζυγίων καί
τῆς προελεύσεως καί κατόπιν τῆς μεταβίβασεως ἐπ' ὀνόματι τῶν Τραπεζῶν,
ἐπλήρωνον αὐταὶ εἰς μὲν τὸ Μονοπώλιον τὴν δεκάτην (ἀνερχομένην εἰς
11%), εἰς δὲ τὸν Ἀβδ. Ναήμ τὸ 60% ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν.

Ἡ ἀπάτη αὕτη οὐδέποτε θά ἦδύνατο νά λάβῃ χώραν ἐὰν τὸ Πρακτορεῖον
μας Σερρών ἠκολούθει τὴν ρητὴν ἐντολήν μας καί διώριζε ὑπάλληλον ἐμπι-
στον, ὅστις νά παρίσταται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῇ ἀποθήκῃ παραλαμ-
βάνῃ καί ζυγίξῃ τὰ καπνὰ, ἄλλως τε αὐτὸ τὸ συμβόλαιον μὲ τὸν Ἀβδ. Ναήμ
προβλέπει τὸν διορισμὸν τοιοῦτου ὑπαλλήλου, ὅστις θά ἐπληρώνετο ἀπὸ
αὐτὸν τὸν ἴδιον.

Τὸ Πρακτορεῖον μας Σερρών ἐπιρρίπτει τὴν εὐθύνην τῆς παραβάσεως
τῆς ἐντολῆς μας ταύτης εἰς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν, ὡς ἀναλαβοῦσαν νά
ἐξεύρῃ τὸ κατάλληλον πρόσωπον, δικαιολογεῖται δὲ, λέγον ὅτι ἐβασίσθη μό-
νον ἐπὶ τῶν μαρτυρικῶν τοῦ Μονοπωλίου καπνῶν καί ὅτι οὐδέποτε ἦδύνατο
νά παραδεχθῇ ὅτι ὁ Ἀβδ. Ναήμ θά ἐπλήρωνε δέκατα ἐπὶ καπνῶν ἀνυπάρ-
κτων. Ἐκ τούτου καταδεικνύεται κατ' αὐτὸ ἡ ἀρχὴθεν ὑπάρχουσα πρόθεσις
δόλου ἐκ μέρους τοῦ κ. Ἀβδ. Ναήμ.

Τὴν τοιαύτην διαγωγὴν αὐτοῦ ἐξηγοῦμεν ἡμεῖς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ
πρακτορεῖα ἀμφοτέρων τῶν Τραπεζῶν ἄτινα εἶχον παραχωρήσει τῷ Ἀβδ.

* Ἀπλᾶδὴ τοῦ Ναήμ

Ναήμ ἀνοικτάς πιστώσεις (Λ. Τ. 2.500 τὸ ἡμέτερον Πρακτορεῖον καὶ Λιρ. Τρ. 4.500 τὸ Πρακτορεῖον τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν) ἠθέλησαν νὰ συμψηφίσωσι τὸ λαβεῖν των τοῦτο εἰς τὰς ἐπὶ τῶν καπνῶν γενομένης προκαταβολάς.

Τοῦτο ἔφερεν εἰς στεναχωρίαν τὸν Ἀβδ. Ναήμ καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἄνω μέσον διὰ νὰ προσπορισθῇ χρήματα.

Ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπιστολὴν μας ἀριθμ. 232 ἐν ἣ ἔλεγομεν ὑμῖν ὅτι ἠθέλομεν προβεῖ δικαστικῶς, ἐναντίον τοῦ Ἀβδ. Ναήμ, καταδιώκοντες αὐτὸν καὶ ποινικῶς, φέρομεν εἰς γνῶσιν ὑμῶν ὅτι ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος μετὰ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν κ. Θεοδωρίδου ἐξετάσας τὸ ζήτημα τῆς ἐνδεχομένης ποινικῆς καταδιώξεως, εὔρον ὅτι καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο ἡ κατάχρησις, ὅχι μόνον δὲν ἔχομεν εἰς χεῖρας μας στοιχεῖα τοιαύτης καταδιώξεως, ἀλλ' ἀπεναντίας, ἂν ἐπισημοποιηθῇ τὸ ὑπάρχον ἔλλειμμα, π.χ. διὰ τῆς παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἀθώωσης τοῦ Α. Ν. ἐκ ποινικῆς ἀγωγῆς, διατρέχοντες τὸν κίνδυνον δυσαρέστων δι' ἡμᾶς συνεπειῶν καὶ δι᾽

1ον) Τὸ Μονοπώλιον καπνῶν θ' ἀπαιτήσῃ παρ' ἡμῶν τὴν πληρωμὴν προστίμου διὰ μὴ δικαιολογημένην ἔλλειψιν καπνῶν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν μας μετς.* 2 κατὰ χιλιόγραμμον, ἥτοι ἐπὶ χιλιογράμμων 9600 περίπου Λιρ. Τρ. 3.550.

2ον) Θὰ δικαιούται ὁ Ἀβδ. Ναήμ νὰ μᾶς ζητήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκ τῶν Ἀποθηκῶν μας ἔλλειπόντων καπνῶν του.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἀπολύτως συμφέρον θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς ὅχι μόνον νὰ μὴ καταδιώξωμεν αὐτόν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ-σωμεν, ὅπως ἐκλείψῃ ἐπισήμως πᾶσα ἀπόδειξις τοιοῦτου ἔλλειμματος. Βασιζόμενοι ἐπὶ κεκαλυμμένων προτάσεων, γεγομένων τῷ ἡμετέρῳ Πρακτορεῖῳ παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Σέρραις Μονοπωλίου καπνῶν, θέλομεν πρὸς τοῦτο, κάμει αἰτησιν, ὅπως καὶ ὡσιν ἐπισήμως παρὰ τοῦ Μονοπωλίου τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις μας ὑπάρχοντα σαρώματα τῶν καπνῶν (ὡς τοῦτο γίνεται συνήθως) εἰς τὴν ποσότητα τῶν ὁποίων θὰ συμπεριληφθῇ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἔλλειμματος.

Ἐν συνεννοήσει ὅθεν μετὰ τῆς ἐνταῦθα Τραπεζῆς Ἀθηνῶν, ἐδώκαμεν σήμερον ἀπὸ κοινοῦ σχετικὰς ὁδηγίας πρὸς τὰ ἐκεῖ Πρακτορεῖα μας, ὅπως, συνεννοούμενα ταῦτα μεταξὺ των, προβῶσιν εἰς τὸ ἀνωτέρω διάβημα. Ἐγκλείστωτε ἔχετε ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸ Πρακτορεῖον Σερρῶν σχετικῆς ἐπιστολῆς μας. Εὐθύς ὡς λάβωμεν τηλεγράφημα παρὰ τοῦ Πρακτορεῖου μας, κοινοποιοῦν ἡμῖν τὴν καθῖς τῶν καπνῶν καὶ ἐπομένως τὸν διακανονισμόν τοῦ ἔλλειμματος, θέλομεν σᾶς γνωστοποιήσῃ τοῦτο τηλεγραφικῶς διὰ τῆς λέξεως «ἐκανονίσθη».

Αἱ διαβεβαιώσεις τῆς Διευθύνσεως τοῦ Πρακτορεῖου Σερρῶν μᾶς δίδου-

* μετςῆτα: τὸ 1/5 τῆς λίρας

σιν ἐλπίδας ὅτι θά κατορθωθῇ ὁ ἄνωτέρω διακανονισμός τοῦ ἐλλείμματος τῇ συναινέσει καί τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος ἐπεσκέφθη ἐν Σέρραις τὸν Μουτασαρίφην, ὅστις ἐφαινότο διατελῶν ἐν γνώσει τῶν γενομένων καλπονοθεύσεων, παρεκάλεσε δ' αὐτόν, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Ἄβδ. Ναήμ καί τῷ συστήσῃ, ἵνα εἰς τὸ μέλλον δεικνύῃ ἀπόλυτον τιμότητα καί εἰλικρίνειαν ἀπέναντι τῶν Τραπεζῶν, διότι ἡ Ἀρχὴ δὲν θά ἦτο διατεθειμένη νὰ τὸν υποστηρίξῃ ἐν ἀδίκῳ ἄγωνι ἐναντίον τῶν Τραπεζῶν. Ὁ Μουτασαρίφης ὑπεσχέθη νὰ κάμῃ τοῦτο καί νὰ ἐξασκήσῃ ὅλην τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ, ὅπως ἂφ' ἐνός μὲν αἱ Τράπεζαι μὴ ζημιωθῶσιν, ἂφ' ἑτέρου δὲ παρακαμφθῇ ἡ ἀποκάλυψις τῶν γενομένων καταχρήσεων, αἵτινες θά ἐκηλίδουν ἐν γένει τὴν καλὴν φήμην τῶν Ὁθωμανῶν ἐμπόρων.

Ἐπίσης διὰ τοῦ ἐν Σέρραις Δημάρχου καί φίλου του προσωπικοῦ κ. Ἀκὴλ Βέη ἐνήργησεν ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος, ὅπως καταστῇ γνωστὴ εἰς τὸ Κομιτάτον ἡ κακὴ πίστις τοῦ Ἄβδ. Ναήμ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ πρὸς τὰς Τράπεζας ἀπέναντι τῶν μεγάλων εὐκολιῶν καί εὐεργεσιῶν, αἷς αὗται παρέσχον καί ἐξακολουθοῦσι νὰ παρέχωσι, ἀδιακρίτως εἰς τε τοὺς Ἕλληνας καί Ὁθωμανοὺς ἐμπόρους. Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἡμετέρου κ. Χατζηλάζαρου ἦλθεν εἰς τὸν σταθμὸν ὁ κ. Ἀκὴλ Βέης μ' ἐντολὴν τοῦ Κομιτάτου, ὅπως δώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ Τράπεζαι οὐδὲν ἔχουσιν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ νὰ φοβηθῶσιν ἐκ μέρους τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Εἰμεθα ἐν τούτοις τῆς γνώμης ὅτι εἰς τοιαύτας διαβεβαιώσεις δὲν πρέπει νὰ δίδηται ἀπόλυτος βέβαις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εἰδήσεις γιὰ τὴν Τράπεζα Ἀνατολῆς στὶς στήλες τῆς ἐφημερίδας «Ἀλήθεια» τῆς Θεσσαλονίκης*.

1. [Ἐφίξῃ Βαλαωρίτῃ στὴ Θεσσαλονίκη], Τρίτῃ 15.2.1905.

Τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας ἀφίκοντο εἰς τὴν πόλιν μας προερχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. Ι. Α. Βαλαωρίτης ὑποδιοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, υἱὸς τοῦ ἀλησημονήτου ποιητοῦ καί εἰς ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων νομομαθῶν καί οἰκονομολόγων τῶν διακρινομένων ἐν Ἀθήναις καί ὁ κ. Μοξέβιους ἐκ τῶν διευθυντῶν τῆς γερμανικῆς τραπέζης καί σύμβουλος τῆς Τραπεζῆς Ἀνατολῆς. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν πόλιν μας ἀφίξεως τῶν διαπρεπῶν τούτων κυρίων εἶναι ἡ ἰδρυσις καί ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἔδραν ἔχουσα τὰς Ἀθήνας προώρσται νὰ ἐξυ-

* Παρατίθενται χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα πού παραχώρησε εὐγενῶς ὁ κ. Βασ. Μαυρομάτης, τὸν ὁποῖον οἱ συγγραφεῖς εὐχαριστοῦν καί ἀπὸ τῆ θέσῃ αὐτήν.

πηρετήση σπουδαιότατα συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου καί νά παράσχη πλείστας ὁσας εὐκολίας εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπορευομένους καί συναλλασσομένους. Ὡς εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα σήμερον πολύ πιθανόν νά λήξωσιν αἱ πρός ἐνοικίαισιν καταστήματος διαπραγματεύσεις.

Οἱ διακεκριμένοι οἰκονομολόγοι καταλύνουσιν εἰς τό μεγαλοπρεπές ξενοδοχεῖον «Ὀλυμπος Παλάς» ἔνθα πλείσται προσωπικότητες τῆς πόλεώς μας ἐπισκέπτονται αὐτούς καθ' ἑκάστην. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἡ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης μας.

2. [Διορισμός Χατζηλαζάρου ὡς συνδιευθυντῇ], Τρίτη 15.3.1905.

Μετά πλείστης ὀσης χαρᾶς ἐξαγγέλλομεν ὅτι συνδιευθυντῆς τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς διωρίσθη ὁ ἔγκριτος ἡμῶν συμπολίτης κ. Κλέων Χατζηλαζάρου.

Τόν κ. Κλέωνα Χατζηλαζάρου ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντα συνεχάρησαν τηλεγραφικῶς πλείστοι ἐντεῦθεν φίλοι, ἐκ τῶν πρώτων δέ ὁ «ὀμιλος Φιλομούσων», τοῦ ὁποῦν ἄρτι ἐξελέγη Πρόεδρος.

Εἰς τά συγχαρητήρια ταῦτα προσθέτει καί ἡ «Ἀλήθεια» καί τά ἑαυτῆς ἐγκαρδιώτατα.

3. [Ἀγιασμός], Τρίτη 10 Μαΐου 1905.

Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἑλλήνου Γενικοῦ Προξένου κ. Α. Κορομηλά καί ἄπαντος τοῦ προσωπικοῦ τῆς Τραπεζῆς ἐγένετο ὁ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πιστωτικοῦ τούτου Καταστήματος νενομισμένος ἀγιασμός.

4. [Τό προσωπικό τοῦ καταστήματος Θεσσαλονίκης], Πέμπτη 12.5.1905.

Τό πλήρες προσωπικόν τοῦ νεοπαγοῦς τούτου ἐν τῇ πόλει μας πιστωτικοῦ καταστήματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Κ. Β. Γεωργιάδης, Διευθυντῆς

Κλ. Χατζηλαζάρου, Συνδιευθυντῆς

Γ. Πρεζάνης, Ἐντεταλμένος Ἀρχιλογιστής

Δ. Γκίνης, Ταμία

Ρισάρ Κανούτης καί Χαρίλαος Ζουμιέτικος, Γραμματεῖς τῆς ἀλληλογραφίας.

Μωῦσῆς Ἀρδίτης, Λογιστής

Ἐμ. Νικολέτος, ὑπάλληλος τοῦ συναλλάγματος.

Χαρίλαος Ζάννας, Ἰωάννης Μπίτσος, Γεώργιος Πέντζος, ἀκόλουθοι τοῦ λογιστηρίου.

Ἀλέξανδρος Μανρουδῆς, ἀκόλουθος τῆς Γραμματείας καί Ἰσαάκ Ἀμαρίο, Εἰσπράκτωρ.

5. [Περί κατανομής του μετοχικού κεφαλαίου], Πέμπτη 24.11.1905

«... Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθη, ὡς γνωστόν, πρὸ ἐνὸς ἔτους, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῆς National Bank für Deutschland διὰ τῆς ἐξ ἡμισείας καταβολῆς τοῦ ἐκ φρ. 10.000.000 μετοχικοῦ κεφαλαίου, μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας καὶ πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς τὸν κ. Στ. Στρέϊτ. Ἐκατέρα τῶν ἰδρυτικῶν Τραπεζῶν δέ ἐκράτησεν δι' ἑαυτὴν ἀποκλειστικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, καὶ ἡ μὲν γερμανικὴ διέθεσεν ἐν Γερμανίᾳ, μεταξὺ τῶν φίλων αὐτῆς ἱκανόν μέρος τῶν φρ. 5.000.000, ἡ δέ ἡμετέρα Ἑθνικὴ τὰ ἑπτὰ δέκατα, ἴσως, τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς τῆς, προθύμως διαθέσασα τρία καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια εἰς τὰς παρ' ἡμῖν Τραπεζὰς Ἀθηναϊκὴν, Βιομηχανικὴν, Γ. Π. Σκουζέ, τὸν κ. Π. Χαροκόπον, εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κ.κ. Λεωνίδαν Ζαρίφην, Εὐστάθιον Εὐγενίδην, καὶ ἄλλους ἄλλαχού ὁμογενεῖς...». [Ἀναδημοσίευσήν ἀπὸ τὰ Οἰκονομικὰ Χρονικά τῶν Ἀθηνῶν] (Πρόκειται περὶ ἐφημερίδος).

6. [Ἰδρυση πρακτορείου στὸ Μοναστήρι], Σάββατο 21.3.1906.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διέθεσεν εὐμενῶς τὸ ὁμογενὲς δημόσιον τῆς ἡμετέρας πόλεως πρὸς τὴν νεωστὶ ἐγκατασταθεῖσαν ἐνταῦθα Τράπεζαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τρανῶς ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη δέν σκέπτεται νὰ ἐργασθῇ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῆς ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου εἶναι ἡ μέριμνα ἣν ἐπέδειξε ἐν τῇ διορισμῷ τοῦ προσωπικοῦ προσλαβοῦσα αὐτὸ ἐξ ἐγκωρίων στοιχείων. Οὕτω πλὴν τοῦ διευθυντοῦ κ. Π. Κωνσταντουλάκου, ὀρμωμένον ἐκ Χίου, οὐτινος ὁ πατὴρ εὐδοκίμως διευθύνει τὸ ἐν Μιτυλίνῃ ὑποκατάστημα τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς, ἐπιτετραμμένος μὲν διορίσθῃ ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης κ. Νικ. Λιόντας, γραμματεὺς ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας προσελήφθη ὁ τέως παρὰ τῇ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ σειράν ἐτῶν εὐδοκίμως ὑπηρετήσας συμπαθὴς καὶ φιλότιμος νέος κ. Ν. Χ. Γεωργιάδης, ταμίης ὁ προσηνὴς καὶ τοῖς πάσι προσφιλὴς νέος κ. Πέτρος Χ. Γραικός, διδάκτωρ τὰ νομικά, καὶ λογιστὴς ὁ φιλόπονος νέος κ. Δ. Ἰωαννίδης, τέως τοιοῦτος παρὰ τῇ ἐνταῦθα Πρακτορείῳ τῆς Τραπεζῆς Μιτυλίνης, πάντες ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν ἐκ Μοναστηρίου.... Τὸ οἰκεῖον οἶκημα ἐξευρέθη ἤδη. Εἶνε εὐπρεπὲς κτίριον εὐρισκόμενον ἐν τῇ ὁδῷ Χαμιδιέ, τῇ κεντρικωτέρᾳ τῆς πόλεως.

7. [Σχόλια γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ πρακτορείου Σεργῶν], Παρασκευή 30.10.1909.

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐπεκτείνει τὸν κύκλον τῆς εὐεργετικῆς ἐν τῇ χώρᾳ μας δράσεώς της. Ὅσοι ἐνθυμοῦνται εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκετο ἡ ἀγορὰ μας πρὶν ἢ ἰδρυθῇ ἐνταῦθα τὸ κατάστημα τοῦτο, παραπλεύρως τῶν ἄλλων ὁμογενῶν οἰκῶν - ἐκεῖνοι μόνον δύνανται νὰ ἐκτιμῶσιν ἐπακριβοῦς

τάς παρασχεθείσας εἰς τόν τόπον πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας ὑπό τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς.

.....
Ὁ κ. Σταμούλης εἶνε γνωστοτάτη καί συμπαθεστάτη φυσιογνωμία ἐν Σέρραις, διακρίνεται δέ διά τήν ἀκαταπόνητον φιλεργίαν καί φιλοπονίαν του.

Ὁ κ. Γκίνης εἶνε ἐκ τῶν πρώτων ἀναγέρον ὑπαλλήλων, τούς ὁποίους προσέλαβεν ἡ Τράπεζα κατά τήν ἰδρυσιν τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματός της. Ὑπῆρξε πάντοτε ὁ δεξιός εἰπεῖν βραχίων τῆς Διευθύνσεως καί προσέφερε πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας. Εἶνε βαθύς γνώστης τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου, τόν ὁποῖον ἐπεσκέφθη πολλάκις ἐπὶ εἰδικαῖς ἀποστολαῖς τῆς Διευθύνσεως, διακρίνεται δέ ἐπὶ δραστηριότητι, ἐπὶ ὀξείᾳ ἀντιλήψει καί ἄκρα διορατικότητι.

E. A. HEKIMOΓΛΟΥ - ΑΙΚ. ΚΑΡΙΖΩΝΗ

SUMMARY

E. A. Hekimoglou - A. Karizoni, *Activities of the Bank of Anatoli in Monastiri, Skopje and Serres, 1905-1911.*

The authors present part of their conclusions of the study of the archives of the Bank of Anatoli, the first Greek bank operating in Macedonia under the Turkish rule. This presentation focuses on the bank's operations in Monastiri, Skopje and Serres.

Initially, there is new information about the founding of the Bank of Anatoli, in Thessaloniki and its relations with the consulate there.

Further down an interesting table is published with the ethnological composition of the customers of the Thessaloniki branch of the bank in 1907, of the whole Macedonian area.

A register of the creditors of the bank's agency in Monastiri in 1908, shows specifics of the merchandise in the region of Pelagonia. There is also positive information concerning the banking in Skopje which shows that there was no Slavic presence there. The study emphasizes particularly the financial and social characteristics of the region of Serres and the problems faced there by the Greek bank undoubtedly related to the needs of the Macedonian Struggle.